

BELLİ BAŞLI ANARŞİST DÜŞÜNÜRLER KİMLERDİR?

Her ne kadar 17. ve 18. yy'da Gerard Winstanley (*The New Law of Righteousness* [Dürüstlüğün Yeni Yasası], 1649) ve William Godwin (*Enquiry Concerning Political Justice* [Siyasi Adalet Hakkında Sorgulamalar *İnceleme*], 1793) anarşizm felsefesini ortaya koymaya başlamış olsalar da, anarşizmin sistemli, gelişmiş bir programa sahip tutarlı uyumlu bir kuram olarak ortaya çıkması 19. yy'ın ikinci yarısından önce olmamıştır. Bu çaba temel olarak dört kişi tarafından başlatılmıştır --bir Alman *Max Stirner* (1806-1856), bir Fransız *Pierre-Joseph Proudhon* (1809-1865) ve iki Rus *Michael Bakunin* (1814-1876) ile *Peter Kropotkin* (1842-1921). Bu kişiler, Emekçi nüfusun çalışan kesimleri un içinde yaygın bir olarak dolaşanına sahip fikirleri ele alarak, onları yazılı bir halde ifade etmişlerdir.

Alman romantik felsefesinin atmosferi içinde doğan Stirner'in anarşizmi (*The Ego and Its Own* [Biricik ve Kendisi] adlı eserinde açıkladığı üzere) *benzersiz [unique, eşsiz]* her bir bireyi her şeyin üzerinde --devlet, mülkiyet, yasa veya görev gibi-- tutan bir aşırı bir bireycilik veya *egoizm* biçimiydi, şeklindeydi. Onun fikirleri hala anarşizmin köşetaşı olarak durmaktadır. Hem kapitalizme hem de devletçi sosyalizme saldıran Stirner, kapitalizmin ve onun destekçisi devletin egoist bir eleştirisiyle hem komünist hem de bireyci anarşizmin temellerini atmıştır. Max Stirner, kapitalizm ile devletin yerine "*egoistlerin birliğini*"; yani özgürlüklerini azamileştirmek ve (dayanışma için duygusal olanları da içerecek şekilde), veya Stirner'in adlandırdığı üzere "*ilişki*"yi [*intercourse*] de içermek üzere) arzularını tatmin etmek amacıyla için eşitler olarak dayanışan benzersiz biricik [her biri birbirinden ayrı, *ing. unique*] bireylerin [oluşturduğu] özgür birliklerini teşvik eder. Böyle bir birlik hiyerarşik olmayacaktır, çünkü, Stirner'in de şüphe duyduğu gibi, "*en doğal ve en aşikar çıkarları söz konusu olduğunda çoğu üyesinin kendisinin uyutulmasına izin vereceği bir birlik aslında Egoistlerin birliği midir? Birisi bir başkasının kölesi veya serfiyken, bu biraraya toplananlar gerçekten de 'Egoist' olabilirler mi?*" (*Ne Tanrılar, Ne Efendiler*, cilt 1, s. 24).

Bireycilik tanımsal olarak toplumsal koşulları değiştirmek üzereyi amaçlayan somut bir program içermez. Buna, kendini ilk defa açıkça anarşist olarak tanımlayan Pierre-Joseph Proudhon tarafından teşebbüs edilmiştir. Onun karşılıklılık, ve federalizm ve öz-yönetim [*self-management*] ve birlik [*association*] kuramlarının anarşizmin kitlesel bir hareket olarak büyümesinde köklü etkileri olmuştur, ve anarşist bir dünyanın nasıl işleyebileceğini ve düzenlenebileceğini bütün ayrıntılarıyla izah etmiştir açığa kavuşturmuştur. Proudhon'un çabasının gerek bir devlet karşıtı ve anti-kapitalist hareket olarak gerekse bir fikirler kümesi olarak anarşizmin temel mizacını belirlediğini söylemek abartı olmaz. Bakunin, Kropotkin ve Tucker, tümü de onun fikirlerinden esinlenmiş; ve Proudhon'un fikirleri, her düşünce tarzının iki akımın da karşılıklılığın farklı yönlerini vurgulamasıyla beraber, hem toplumsalcu hem de bireyci anarşistlerin en yakın doğrudan [esin] kaynağı haline gelmiştir. *What is Property* [Mülkiyet Nedir], *Economic Contradictions* [Ekonomik Çelişkiler], *The Principle of Federation* [Federasyon İlkesi] ve *The Political Capacity of the Working Classes* [Çalışan İşçi Sınıflarının Politik Siyasi Kapasitesi] Proudhon'un temel eserleri arasındadır. *Karşılıklılığın ne olduğunu ilişkin en ayrıntılı tartışma The General Idea of Revolution* [Genel Devrim Fikri] eserinde bulunabilir. Fikirleri gerek Fransız Emek hareketini gerekse 1871 Paris Komününü derinden etkilemiştir.

Proudhon'un fikirleri, alçakgönüllülükle kendi fikirlerinin Proudhon'ununkilerin "*kapsamlı bir şekilde genişletilmiş ve ... nihai sonuçlarına vardırılmış*" hali olduğunu söyleyen Bakunin tarafından

geliştirildi (**Michael Bakunin: Selected Writings** [Michael Bakunin: Seçme Yazılar], s. 198). Ancak, [Bakunin bu sözleriyle] anarşizmin gelişmesindeki kendi rolüne zarar vermektedir. Çünkü Bakunin modern anarşist aktivizmin eylemlilik ve fikirlerin gelişmesinde merkezi bir şahsiyettir. Kişilik olan Michael Bakunin; Özgür, sınıfsız bir toplumun yaratılmasında araçları olarak kolektivizmin, kitlesel başkaldırının, devrimin ayaklanma ve militan emek hareketine katılmanın önemini kendiliğinden [aniden olan, *ing. spontaneous*] isyan'ın rolünü vurgulamıştır. Ayrıca, Proudhon'un cinsiyetçiliğini reddetmiş ve ataerkiyi anarşizmin karşı çıktığı toplumsal kötülükler listesine dahil etmiştir. Bakunin o aynı zamanda liberalizmin soyut bireyselliğini özgürlüğün inkar edilmesi engellenmesi olarak reddederek, insanlığın ve bireyselliğin toplumsal mizacını doğasını önemle vurgulamıştır. Fikirleri, 20. yy.'da radikal emek işçi hareketlerinin geniş kesimleri büyük bir kısmı arasında hakim hale gelmiştir. Aslında, birçok fikirlerinin sonradan sendikalizm veya anarko-sendikalizm olarak adlandırılacak [görüşlerin] neredeyse aynıdır. Bakunin --1936'da en önemli anarşist toplumsal devrimin meydana geldiği gerçekleştiği İspanya başta olmak üzere-- birçok sendika hareketini etkilemiştir. (Tek kitabı) **Anarchy and Statism** [Anarşi ve Devlet], **God and the State** [Tanrı ve Devlet], **The Paris Commune and the Idea of State** [Paris Komünü ve Devlet Fikri] ve birçok başka eseri vardır. Sam Dolgoff tarafından düzenlenen **Bakunin on Anarchism** [Bakunin ve Anarşizm] başlıca temel yazılarının mükemmel bir derlemesidir. Brian Morris'in **Bakunin: The Philosophy of Freedom** [Bakunin: Özgürlüğün Felsefesi] Bakunin yaşamı ve fikirleri hakkında mükemmel bir giriştir.

Eğitimi itibarıyla bir bilim insanı adamı olan Peter Kropotkin, anarşistler arasında en yaygın kabul gören olarak savunulan kuram --komünist-anarşizm-- olmayı sürdüren devam eden, geleceğin toplumu için derinlemesine öneriler içeren, modern koşulların karmaşık ince ve ayrıntılı bir anarşist analizini yapmıştır şekillendirmiştir. İnsanlık içindeki [insan türünün kendi içindeki] (ve diğer türler[in de kendi] içlerindeki) rekabetin taraf olanların çıkarları için en iyisi olmadığına dikkat çekerek, karşılıklı yardımlaşma'nın bireylerin gelişmesi ve olgunlaşmasının için en iyi araç olduğunu belirtmiştir. Bakunin gibi o da doğrudan, ekonomik, sınıf savaşımının ve anarşistlerin başta işçi sendikaları olmak üzere tüm halk hareketlerine katılımının önemini vurgulamıştır. Proudhon ile Bakunin'in komün fikrini alarak, onların öngörülerini özgür bir toplumun toplumsal, ekonomik ve kişisel yaşantısının nasıl işleyeceğine yönelik bir vizyon [meydana getirecek şekilde] genelleştirmiştir. Bir yandan, anarşizmi "toplum içerisinde halihazırda belirgin olan (ve onun daha sonraki evrimine işaret edebilecek olan) eğilimlerin incelenmesiyle bilimsel bir temel üzerine" oturtmayı amaçlarken, aynı zamanda da anarşistleri "fikirlerini doğrudan doğruya emek örgütlenmeleri içerisinde geliştirmelerini ve bu sendikaları parlamenter yaşamaya güven güvenmeksizin sermayeye karşı doğrudan savaşıma sevk etmeye" çağırır (**Anarchism** [Anarşizm], s. 298 ve s. 287). Bakunin gibi o da bir devrimciydi ve yine Bakunin gibi onun fikirleri de yeryüzü üzerindeki özgürlük mücadelelerine esin kaynağı olmuştur. **Mutual Aid** [Karşılıklı Yardımlaşma], **The Conquest of Bread** [Ekmeğin Fethi], **Fields, Factories and Workshops** [Tarlalar, Fabrikalar ve Atölyeler], **Modern Science and Anarchism** [Modern Bilim ve Anarşi], **Act for Yourself** [Kendiniz İçin Davranın], **The State: Its Historic Role** [Devlet: Tarihsel Rolü], **Words of Rebel** [Bir Asinin Sözleri] ve pek çok pekçok başka eseri vardır. Devrimci broşürleri **Anarşizm** başlığıyla topluca yayınlanmıştır ve fikirleriyle ilgilenen herkes için temel bir okumadır.

Bu "kurucu anarşistler" tarafından öne sürülen çeşitli kuramlar aslında tamamen birbirini dışlamamaktadır [*mutually exclusive*]; birçok yoldan pekçok şekilde birbirleriyle bağıntılıdır ve bir belli ölçülerde toplumsal yaşamın hayatın farklı düzeylerine göndermeler yapmaktadırlar. Bireycilik özel hayatımızın idaresiyle gidışı ile yakından ilişkilidir: kendi benzersizliğimizi ve hürriyetimizi, ancak başkalarının da diğerlerinin benzersizliğini biricikliğini ve özgürlüğünü kabul edersek, onlarla birlikler kurarak kendi biricikliğini ve hürriyetimizi koruyabiliriz; karşılıklı bizim diğerleriyle olan genel ilişkilerimizle ilintilidir: birlikte karşılıklı bir şekilde olarak birarada çalışarak ve işbirliği yaparak, başkaları için çalışmamamızı güvence garanti altına alırız. İnsanların kendi

faıdası leri ve ortak fayda için çalıştığı anarşizmde üretim kolektivist olacaktır; ve daha kapsamlı politik geniş siyasi ve toplumsal kararlar komünal olarak alınacaktır.

Anarşist düşünce okullarının ayrı ayrı anarşistlerin adlarıyla anılmadığı da vurgulanmalıdır. Yani, (sadece üç olasılıktan bahsederek) anarşistler "*Bakuninci*", "*Proudhoncu*" veya "*Kropotkinci*" değildir. Anarşistler, Malatesta'dan alıntılırsak, "*insanların değil fikirlerin peşinden giderler ve bir ilkeyi bir kişide cisimlendirme alışkanlığına karşı isyan ederler*". Bu, onun Bakunin'den "*büyük ustamız ve esin kaynağımız*" diye bahsetmesini engellemez (**Errico Malatesta: Life and Ideas** [Errico Malatesta: Yaşamı ve Fikirleri], s. 199 ve s. 209). Aynı şekilde, ünlü anarşist düşünürlerin yazdığı her şey otomatikman liberter değildir. Örneğin, Bakunin yaşamının ancak son yılında anarşist olmuştu (bu, anarşizme saldırmak amacıyla Marksistlerin onun anarşist-öncesi dönemini kullanmasını durdurmaz!) Proudhon 1850'lerde anarşizmden uzaklaşmış, ancak daha sonra 1865'teki ölümünden hemen önce (tamamen anarşist olmasa bile) daha anarşistçe bir konuma geri dönmüştür. Benzer şekilde, Birinci Dünya Savaşı sırasında Kropotkin'in veya Tucker'ın müttefikler lehine olan argümanlarının anarşizmle hiçbir ilgisi yoktur. Dolayısıyla, söz gelişi Proudhon'un cinsiyetçi bir domuz olmasından dolayı anarşizmin kusurlu olduğunu söylemek anarşistleri ikna etmez. Örneğin, Rousseau'nun kadınlara ilişkin görüşlerinin Proudhon kadar cinsiyetçi olmasından ötürü kimse demokrasiyi dışlamayacaktır. Herhangi bir şey için geçerli olduğu gibi, modern anarşistler de bir dogma değil esin kaynağı bulmak amacıyla daha önceki anarşistlerin yazılarını incelerler. Sonuç olarak, "ünlü" anarşist düşünürlerin liberter olmayan düşüncelerini reddederken, onların anarşist kuramın gelişimine yaptıkları olumlu katkıları muhafaza ediyoruz. Bu konunun üzerinde bu kadar durduğumuz için üzgünüz, ancak anarşizmin Marksist "eleştirisi"nin büyük bir kısmı esas olarak ölmüş anarşist düşünürlerin olumsuz yönlerine işaret etmekten ibarettir ve böyle bir yaklaşımın bariz aptallığını açıkça ifade etmek en iyisidir.

Tabii ki Kropotkin'in ölümüyle anarşist fikirlerin gelişimi durmadı. Ne de bunlar sadece dört kişinin adamın üretisidirler. Anarşizm, bizzat doğası gereği, farklı düşünürleri ve aktivistleriyle gelişen bir kuramdır. Örneğin, Bakunin ile Kropotkin yaşarken fikirlerine ilişkin birçok yönü liberter aktivistlerden edinmiştir. Örneğin, Bakunin, Proudhon'un takipçilerinin 1860'lardaki Fransız emek hareketi içindeki uygulamaya yönelik faaliyetini desteklemiştir. Komünist-anarşizm kuramını geliştirmekle ilişkilendirilen Kropotkin, Bakunin ölümünden sonra ve anarşist olmasından önce Birinci Enternasyonal'in liberter kanadında geliştirilmiş olan fikirlerin ünlü bir yorumcusudur. Dolayısıyla, anarşizm dünya üzerine yayılmış , her biri de toplumsal değişime yönelik genel hareketin bir parçası olarak kendi ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde anarşist kuramı şekillendiren ve geliştiren onbinlerce düşünür ve aktivistin bir ürünüdür. Burada, bahsedilebilecek bir pekçok diğer anarşistin ancak çok azından bahsedebileceğiz.

Stirner Almanya'dan çıkan yagene ünlü anarşist değildir. Birkaç özgün anarşist daha çıkmıştır. Gustav Lauder radikal görüşlerinden ötürü Marksist Sosyal-Demokrat Parti'den atılmış ve çok geçmeden kendisi anarşist olarak adlandırmıştı. Ona göre, anarşi "*insanın devlet, kilise ve sermaye putlarından kurtuluşunun bir ifadesiydi*" ve "*özgür ilişkilene ve birlik, otoritenin yokluğu*" lehine "*tepeden, bürokrasi tarafından düzenlenen Devlet sosyalizm*"ne karşı savaşmıştı. Fikirleri Proudhon ile Kropotkin'in fikirlerinin bir birleşimidir ve öz-yönetimli topluluklar ile kooperatiflerin gelişimini toplumu değiştirmenin aracı olarak görüyordu. En fazla şu kavrayışıyla tanınır: "*devlet bir durum, insanoğulları arasındaki belli bir ilişki, onlar arasındaki bir davranış tarzıdır; onu, başka ilişkiler geliştirerek, birbirimize karşı farklı şekillerde davranarak tahrip edeceğiz*" (Peter Marshall'ın alıntısı, **Demanding Impossible** [İmkansız İstemek], s. 410 ve s. 411). 1919 Münich devrimine ön saflarda katıldı ve [devrimin] Alman devleti tarafından ezilmesi sırasında katledildi. **For Socialism** [Sosyalizm İçin] kitabı ana fikirlerinin mükemmel bir özetidir.

İlk önce bir Marksist olan ve Reichstag'a seçilen, ancak daha sonra Kaiser ve ruhban sınıfı aleyhine yazıları nedeniyle sürgün edilen, oy kullanmanın yararsızlığını görüp anarşist olan Johann Most dikkat çeken bir diğer Alman anarşistidir. Amerikan anarşist hareketinde önemli bir rol oynamış, bir süre Emma Goldman ile birlikte çalışmıştır. Büyük bir düşünürden çok bir propagandacı olan Most'un devrimci mesajı sayısız insanın anarşist olmasında esinlendirici olmuştur. Mesleği ciltçilik olan, Doğu Londra'da Yahudi emek hareketi içerisinde önemli bir rol oynayan Rudolf Rocker [da bir Alman anarşistidir] (ayrıntılar için otobiyografisine, **The London Years** [Londra Yılları], bakınız). **Anarcho-syndicalism**'e [Anarko-sendikalizm] kesin bir giriş yapmış, **Anarchism and Sovietism** [Anarşizm ve Sovyetizm] gibi makalelerinde Rus Devrimi'ni incelemiş ve **Tragedy of Spain** [İspanya'nın Trajedisi] gibi broşürlerde İspanyol devrimini savunmuştur. **Nationalism and Culture** [Milliyetçilik ve Kültür] adlı çalışması, gerek politik düşünürlerin gerekse iktidar politikasının incelenmesiyle beşeri kültürün inceden inceye bir incelemesidir. Milliyetçiliği ayrıntısıyla inceler, ulusun devletin sebebi değil sonucu olduğunu yanı sıra saçma olmasından dolayı ırk bilimini kabul etmemesini açıklar.

Emma Goldman ve **Alexander Berkman**, Birleşik Amerika'daki önde gelen iki anarşist kuramcı ve aktivisttir. Goldman, Stirner'in egoizminin ve ile Kropotkin'in komünizminin en iyi [tarafalarını] biraraya getirerek, tutkulu ve güçlü bir kuram ortaya çıkardı. **Bir sendikalizm savunucusu olmasının yanı sıra, anarşizmi feminist kuramın ve aktivizmin merkezine yerleştiren de yine odur (Anarchism and Other Essays** [Anarşizm ve Diğer Makaleler] ve **Red Emma Speaks** [Kızıl Emma Konuşuyor]'a bakınız). Emma'nın yaşamı arkadaşı olan Alexander Berkman **What is Communist Anarchism?** [Komünist Anarşizm Nedir?] (**What is Communist Anarchism?** [Komünist Anarşizm Nedir?] veya **ABC of Anarchism** [Anarşizmin ABC'si] olarak da bilinir) adlı eseriyle anarşist fikirlere klasik bir giriş yapmıştır. **Goldman** gibi anarşistlerin emek hareketine katılmasını destekleyen [Berkman] üretken bir hatip ve yazardı (**Life of An Anarchist** [Bir Anarşistin Yaşamı] adlı kitap en iyi makale, kitap ve broşürlerinden oluşan mükemmel bir derlemedir). Aralık 1919'da, Hem o hem de Goldman 1917'deki devriminden Amerikan halkının önemli bir kesimini radikalleştirmesinin ardından [Berkman] ile Goldman ABD hükümeti tarafından sonra özgür topraklarda kalmaları fazlasıyla tehlikeli bulunarak sınırışı edilerek diler, Rusya'ya gönderildiler. Hür topraklarda yaşamalarına izin verilemeyecek kadar tehlikeli görülüyorlardı. Tam olarak iki yıl sonra Rusya'ya gitmelerini mümkün kılacak pasaportları ellerine geçti. İç savaşın sona ermesinin ardından 1921 Mart'ından Kronştad devriminin Bolşeviklerce boğazlanması, Bolşevik diktatörlüğün devrimin ölümü anlamına geldiğine onları en sonunda inandırdı. Bolşevik yöneticiler, ilkelerine bağlı kalan iki samimi devrimcinin ayrılmasını görmesinden fazlasıyla memnundular. Rusya'nın dışına çıkar çıkmaz, Berkman bir yandan güncesini **The Bolshevik Myth** [Bolşevik Efsane] adıyla kitaplaştırken, bir yandan da (aralarında **The Russian Tragedy** [Rus Trajedisi] ve **The Kronstadt Rebellion** [Kronştad Ayaklanması] olmak üzere) devrimin kaderi üzerine çok sayıda makale yazdı. Goldman klasik çalışması **My Disillusionment in Russia** [Rusya'daki Hayal Kırıklığım]'ı ve ünlü otobiyografisi **Living My Life** [Hayatımı Yaşarken]'i yayınladı. Troçki'nin Kronştad ayaklanması hakkındaki yalanlarını çürütmek üzere **Trotsky Protest Too Much** [Troçki Çok Fazla Protesto Ediyor]'u yazmaya da zaman buldu.

Berkman ile Goldman'ın yanı sıra, Birleşik Devletler başka dikkat çekici aktivistler ve düşünürler de ortaya çıkardı. Keza m Makaleleri, şiirleri ve konuşmalarıyla hem ABD'de, hem de uluslararası anarşist kuramı zenginleştiren Voltairine de Cleyre ABD anarşist hareketi içerisinde önemli bir rol üstlendi. **Anarchism and American Tradition** [Anarşizm ve Amerikan Geleneği] ve **Direct Action** [Doğrudan Eylem] gibi klasikleri yazdı. Bunlar, başka makaleleri ve bazı ünlü şiirleriyle birlikte **The Voltairine de Cleyre Reader** [Voltairine de Cleyre Okumaları] içerisinde yer aldı. Ayrıca, **Anarchy! An Anthology of Emma Goldman's Mother Earth** [Anarşi! Emma Goldman'ın Mother Earth'ünün Antolojisi] adlı kitap onun yazılarının yanı sıra dönemin faal diğer

anarşistlerinin yazılarından oluşan iyi bir derlemedir. 1886'da Şikago Şehitlerinin devletçe katledilmesi hakkındaki konuşmaları da ilgi çekebilecek bir diğer derlemedir (bakınız **the First Mayday: The Haymarket Speeches 1895-1910** [İlk Bir Mayıs: Haymarket Konuşmaları 1895-1910]). Hastalığın izin vermediği zamanlar hariç her 11 Kasım'da onların anısına konuşma yapmıştır. Albert Parsons'un **Anarchism: Its Philosophy and Scientific Basis** [Anarşizm: Felsefesi ve Bilimsel Temelleri] adlı kitabı, Şikago Şehitleri'nin temsilcileri olduğu daha önceki anarşistler kuşağının fikirleriyle ilgilenenler için temel okumadır.

Amerika başka bir yerinde, Ricardo Flores Magon, Diaz diktatörlüğüne karşı 1906 ve 1908'de gerçekleşen iki başarısız ayaklanma örgütleyen (garip isimli) **Meksika Liberal Partisi**'ni 1910'da kurarak, 1910 Meksika devriminin in hazırlıklarının yapılmasına yardımcı oldu. **Tierra y Libertad** [Toprak ve Özgürlük] gazetesi aracılığıyla hem gelişmekte olan emek hareketini hem de Zapata'nın köylü ordusunu etkiledi. Hiç durmaksızın devrimi "*fabrikaların, madenlerin vb. şeylerin mülkiyetinin yanısıra toprakları halka verecek*" toplumsal bir devrime dönüştürme gereğini vurguladı. Ancak bu insanların "*aldatılmamalarını*" sağlayacaktır. Tarımsalcılardan (Zapatista ordusu) bahsederken, Ricardo'nun erkek kardeşi Enrique onların "*az ya da çok anarşizme eğilimli oldukları*"nı, hem "*doğrudan eylemci*" hem de "*tamamen devrimci bir şekilde hareket etmeleri*"nden dolayı birlikte çalışabileceklerini belirtiyordu. "*Zenginleri, resmi görevlileri ve papazlık sanatı*"nı kovalıyor, bir yandan "*tüm resmi kayıtları yakıp özel mülkiyet tapularını kül ediyor*", öte yandan da "*özel mülkleri sınırlayan çitleri alaşağı ediyorlardı*". Dolayısıyla, anarşistler "*ilkelerimizin propagandasını yapar*"ken, Zapatistalar "*onları uygulamaya geçiriyordu*" (David Poole'nin alıntısı, **Land and Liberty** [Toprak ve Özgürlük, s. 17 ve s. 25). Ricardo tutukluken bir Amerikan hapishanesinde öldü ve ironiktir ki Meksika devleti tarafından kahraman olarak ilan edildi.

Güçlü ve dinamik bir anarşist harekete sahip İtalya en iyi anarşist yazarlardan bazılarını ortaya çıkarmıştır. **Errico Malatesta** 50 yıldan fazla bir süre [boyunca] tüm dünyada anarşizm için tüm dünyada mücadele etmiştir, ve onun yazıları anarşist kuramın en iyileri arasında yer almaktadır. **Pratik ve esinlendirici fikirleriyle ilgilenenler için kısa broşürü Anarchy** [Anarşi] en iyisidir. (Makalelerinden yapılan derlemeler için, her ikisi de Vernon Richards tarafından düzenlenen **Anarchy** [Anarşi] ya da [diğer adı ile] **The Anarchist Revolution** [Anarşist Devrim]'e ve **Malatesta: Life and Ideas** [**Errico Malatesta: Yaşamı ve Fikirleri**]'ne bakılabilir^{niz}). Diyalogu **Fra Contadini: A Dialogue on Anarchy** [Fra Contadini: Anarşi Üzerine Diyaloglar], Malatesta'nın yaşamı boyunca uğruna kavga verdiği devrimin oldukça yakın gözüktüğü 1920'de İtalya'da 100.000'den fazla baskısı yapmış, birçok dile çevirilmiştir. O zamanlar Malatesta (kısa zaman içinde 50.000 tiraja ulaşacak olan ilk İtalyan günlük anarşist gazetesi) **Umanita Nova**'nın editörlüğünü yapıyor, yaklaşık 20.000 üyesi olan ilk ulusal anarşist örgütlenme olan **Unione Anarchica Italiana**'nın programını yazıyordu. Fabrika işgalleri sırasındaki faaliyetlerinden dolayı 80 anarşistle birlikte 67 yaşında tutuklandı. Bir diğer dikkat çekici İtalyan anarşisti, Malatesta'nın arkadaşı Luigi Fabbri'dir (ne yazık ki **Bourgeois Influences on Anarchism** [Anarşizmde Burjuva Etkileri] ve **Anarchy and 'Scientific' Communism** [Anarşizm ve 'Bilimsel' Komünizm] dışında pek az çalışması İngilizceye çevirilmiştir). Luigi Galleani, "*Komünizm basitçe herkesin kendi işlemlerini kendisinin başına düzenleyebilmesi ve tatbik etme idare edebilmesi şansına fırsatına sahip olduğu bir ekonomik bir temeldir*" diyen, çok güçlü bir örgütlenmelülük karşıtı [*anti-organisational*] anarşist-komünizmi geliştirmiştir (**The End of Anarchism?** [Anarşizmin Sonu mu?]). Camillo Berneri, İspanyol Devrimi sırasında Komünistler tarafından öldürülene kadar İtalyan anarşizmiyle özdeşleşenmiş o eleştirel ve pratik olan o hoş geleneği devam ettirdi. Kropotkin'in federalist fikirleri hakkındaki çalışması bir klasiktir (**Peter Kropotkin: His Federalist Ideas** [Peter Kropotkin: Federalist Fikirleri]. Kızı Marie-Louise Berneri, trajik bir şekilde genç yaşta ölünceye kadar Britanya anarşist medyasına katkıda bulunmuştur (şu çalışmalarına bakınız **Neither East nor West: Selected Writings**

1939-48 [Ne Doğu Ne Batı: Seçme Yazılar 1939-1948] ve **Journey Through Utopia** [Ütopya Boyunca Gezinti]).

Japonya'da, iki dünya savaşı arasında Hatta Shuzo Kropotkin'in komünist-anarşizmini yeni yönlerle doğru geliştirdi. "Gerçek anarşizm" adını vererek, kendi ve binlerce yoldaşının içerisinde faal olduğu esasen bir köylü ülkesine somut alternatif olan bir anarşizm yarattı. Sendikalizmin belli bazı yönlerini reddetmekle birlikte bir yandan işçileri sendikalarda örgütlediler, öte yandan da "uzun süredir özlem duyduğumuz yeni toplumu üzerine inşa edeceğimiz temel taşları, nüfusun çoğunluğunu oluşturan kiracı çiftçilerin uyanmasından başka bir şey olmadığı" için köylüler içerisinde çalıştılar. Hatta'nın yoldaşlarından birisinin ifade ettiği gibi "köy artık sadece bir komünist tarımsal köy olmayıp, tarım ile endüstrinin kaynaşmasından oluşan bir kooperatif toplum olacağı" için onların yeni toplumu endüstri ile tarımı birleştiren merkezsileşmiş komünlere dayanan bir toplum olacaktı. Hatta kendilerinin ideal bir geçmişe geri dönmeyi amaçladıkları fikrini reddediyor ve şunu ifade ediyordu: anarşistler "ortaçağcıların tam zıttıdır. Üretim araçları olarak makinelerden yararlanacağız ve aslında daha da hünerli makineler icat edileceğini ümit ediyoruz" (John Trump'ın alıntısı, **Hatta Shuzo and Pure Anarchism in Interwar Japan** [Hatta Shuzo ve Savaş Arası Dönemde Saf Anarşizm], ss. 122-3 ve s. 144).

Bireyci anarşizmin "papa"sı den bahsedildiğinde "kral" hiç şüphesiz ki Ben Tucker'dır. Ben Tucker, **Instead of Book** [Kitap Yerine] adlı eserinde, zekasını ve yaratıcılığını özgürlüğün düşmanı olarak gördüğü değerlendirdiği (çoğunlukla kapitalist, ama aynı zamanda bazı toplumsal anarşistler de!) herkese saldırmak için zekasını ve nükteciliğini tüm düşmanlara karşı kullanmıştır (çoğunlukla kapitalist, ama aynı zamanda bazı toplumsal anarşistlere de! Örneğin, Kropotkin ile diğer komünist-anarşistleri anarşizmden afaroz eder. Kropotkin bir daha beğenise mazhar olamaz). Tucker, Proudhon'un karşılıklılığını pre-kapitalist Amerika'nın koşullarına uyarlayarak Josiah Warren, Lysander Spooner, Stephan Pearl Andrews ve William B. Greene gibi dikkati çeken düşünürlerden faydalanmıştır (ayrıntılar için bakınız Rudolf Rocker, **Pioneers of American Freedom** [Amerikan Özgürlüğünün Öncüleri]). İşçi, zanaatkar ve küçük çiftçileri devlet müdahalesi yoluyla kapitalizmi inşa etmeye kararlı devlete karşı savunan Tucker, kapitalizmi oluşturmak için kullanılan dört devlet tekelinin karşılıklı bankacılık ve toprak ile doğal kaynaklar üzerindeki "ikamet etme ve kullanma" hakkı araçlarıyla güçden düşürüleceği, tamamen kapitalist olmayan bir piyasa yaratılması yoluyla kapitalist sömürünün ortadan kaldırılacağını öne sürdü. Kendisini sağlam bir şekilde sosyalist kampa dahil eden Tucker, (Proudhon gibi) tüm emek-dışı gelirin hırsızlık olduğunu kabul eder ve dolayısıyla kâr, rant ve faize karşı çıkar. Proudhon'un **Mülkiyet Nedir?** ve **Ekonomik Çelişkiler Sistemi** ile Bakunin'in **Tanrı ve Devlet**'ini çevirdi. Tucker'ın yurttaşı Joseph Labadie sendikalarda faal olmanın yanı sıra Tucker'ın dergisi **Liberty** [Hürriyet]'e de katkı yapmıştır. "Özgürlük, insan ırkının, yaşamın hayatın her alanında insan ırkının daha mutlu koşullara eriştirilmesinde [kullanılabilecek] olası mümkün [olan] en önemli araçtır" diyen oğlu Lawrence Labadie, Tucker'ın ölümünden sonra bireyci-anarşist meşaleyi taşımıştır.

Rus Leo Tolstoy şüphesiz dinsel anarşizmle birlikte akla gelen ilintili olan en ünlü yazardır ve bu eğilimle ilişkilili ruhani ve pasifist fikirlerin yayılmasında çok önemli etkisi olmuştur ve sahiptir. Gandhi ve **Catholic Worker Group** [Katolik İşçi Grubu] çevresindeki Dorothy Day gibi dikkat çeken insanları etkileyen Tolstoy, anaakım Hristiyanlığın ağırlıklı bir [kesimine] damgasını vuran akılsızca otoriterliğin ve hiyerarşinin karşısında ötesinde [yerine] bireysel sorumluluğu ve özgürlüğü vurgulayan Hristiyanlığın radikal bir yorumlanışını ortaya koydu. Bir diğer radikal liberter Hristiyan William Blake gibi diğer radikal Hristiyan liberterlere benzer bir şekilde Tolstoy'un çalışmaları da, bir pekçok Hristiyanın İsa'nın anaakım bugünkü kiliseler tarafından gizlenen liberter içerikli mesajlarına doğru yönelmesinde esin kaynağı olmuştur. Böylece Tolstoy'un yanı sıra ile birlikte Hristiyan Anarşizmi, "Gerçek anlamda Hristiyanlık hükümete son verir"i savunur (örneğin, bakınız

Tolstoy'un **The Kingdom of God Is Within You** [İçinizdeki Tanrının Krallığı **İçinizdedir**] ve Peter Marshall'ın **William Blake: Visionary Anarchist** [William Blake: **Hayalci Bir** Düşsel Anarşist].

Yenilerde ise, **Noam Chomsky** (**Deterring Democracy** [Demokrasiye Saldırmak], **Necessary Illusions** [**Kaçınılmaz Yanılsamalar** Gerekli Hayaller], **World Orders: Old and New** [Dünya Düzeni: Eski ve Yeni], **Rogue States** [Düzenbaz Devletler], **Hegemony or Survival** [Hegemonya veya **Hayatta Kalma**] ve bir pekçok başka çalışmasında diğerlerinde) ve **Murray Bookchin** (diğerlerinin yanı sıra pekçok eserinin yanısıra **Post-Scarcity Anarchism** [Kıtlık-Ötesi Anarşizm], **The Ecology of Freedom** [Özgürlüğün Ekolojisi], **Toward an Ecological Society** [Ekolojik Bir Topluma Doğru] ve **Remaking Society** [Toplumu Yeniden Şekillendirmek] adlı eserlerinde) toplumsal anarşist hareketin siyasi kuram ve analizinin ön saflarında cephesinde kalmasına yardım etmişlerdir. Bookchin'in çalışmaları anarşizmi yeşil hareketin merkezine yerleştirmiştir, ve ekolojik bir toplum yaratmak için hareketi mistikleştirmeyi veya **yozlaştırmayı** çürütmeyi arzulayanlara karşı daima bir tehdit oluşturmuştur. **The Murray Bookchin Reader** [Murray Bookchin Okumaları] seçme yazılarından oluşan bir derlemedir. Son zamanlarda, Bookchin'in (liberter olmayı sürdürmekle birlikte) yaklaşık kırk yıldır savunduğu anarşizmle arasına mesafe koyması üzücüdür. Chomsky'nin iyi belgelenmiş ABD emperyalizmine yönelik eleştirileri ve medyanın nasıl işlediği hakkındaki çalışmaları en iyi bilinen eserleridir, ancak başta ünlü yazısı **For Reasons of State** [Devletin Mantiği Hakkında] içindeki "**Notes Anarchism**" [Anarşizm Üzerine Notlar] ve anarşist toplumsal devrimi burjuva tarihçiler karşısında savunduğu **American Power and the New Mandarins** [Amerikan Gücü ve Yeni Mandarinler] içindeki "**Objectivity and Liberal Scholarship**" [Nesnellik ve Liberal Bilim] olmak üzere anarşist gelenek ve fikirler hakkında epeyce yazmıştır. Daha açık bir şekilde anarşist olan makaleleri **Radical Priorities** [Radikal Öncelikler] ve **Language and Politics** [Dil ve Politika]'da bulunabilir. **Understanding Power** [İktidarı Anlamak] ve **The Chomsky Reader** [Chomsky Okumaları] düşünceleri hakkında mükemmel girişlerdir.

Britanya'da bir dizi önemli anarşist düşünürü sahiptir. (Muhtemelen şimdiye kadar şövalyeliği kabul eden tek anarşist olan!) Herbert Read anarşist felsefe ve kuram hakkında birçok eser yazmıştır (toplu yazıları için bakınız [Anarşi ve Düzen]. Anarşizmi doğrudan sahip olduğu estetik ilgilerden beslenir ve [Read] inançlı bir pasifisttir. Anarşizmin geleneksel temalarına taze anlayışlar ve ifadeler kazandırmasının yanı sıra düzenli olarak anarşist basına katkıda bulunmuştur (bakınız makalelerin derlendiği **A One-Man Manifesto and other writings from Freedom Press** [Tek Adam Manifestosu ve Freedom Yayıncılıktan Diğer Yazılar]). Bir diğer pasifist anarşist Alex Comfort'tur. **Joy of Sex** [Seksin Hazzı]'in yazarı olan Comfort faal bir pasifist ve anarşist idi. Liberter bir perspektiften pasifizm, psikiyatri ve cinsiyet politikası üzerine yazılar yazmıştır. En ünlü anarşist kitabı **Authority and Delinquency** [Otorite ve Çocuklarda Suç İşleme]'dir, anarşist broşür ve makaleleri **Writings against Power and Death** [İktidara ve Ölüme Karşı Yazılar] başlığıyla derlenmiştir.

Ancak en ünlü ve etkili Britanyalı anarşist Colin Ward olsa gerek. Ward, İkinci Dünya Savaşı sırasında Glasgow'da yaşarken yerel bir anarşist gruba rastlamasının ardından anarşist olmuştur. Anarşist olduktan sonra anarşist basına epeyce katkıda bulundu. **Freedom** dergisinin editörlüğü yanı sıra 1960'lar boyunca etkili aylık **Anarchy** dergisine de editörlük yaptı (Ward'ın seçtiği bazı makaleler **A Decade of Anarchy** [Anarşinin On Yılı]'nda bulunabilir). Ancak en ünlü kitabı, Colin Ward, **Anarchy in Action** [Eylemde Anarşi] ve [diğer eserlerinde] **kapitalizm içinde dahi günlük yaşamın anarşist doğasını ortaya çıkarıp** arak ve belgeleyerek, Kropotkin'in **Mutual Aid**'ini [Karşılıklı Yardımlaşma]'sını güncelleştirdiği **Anarchy in Action** [Eylemde Anarşi]'dir. Barınma Konut edinme [ing. housing] konusundaki **çok sayıda yazısında** çalışması, ikiz özelleştirme ve millileştirme kötülüklerine ulusallaştırma ikiz şeytanlarına karşı kolektif kendi kendine yardımlaşmanın ve **barınmanın** konutlarını

toplumsal yönetiminin önemini vurgulamıştır (bakınız **Talking Houses** [Evler Hakkında Konuşmak] ve **Housing: An Anarchist Approach** [Barınma: Anarşist Bir Yaklaşım]). Su kullanımı (**Reflected in Water: A Crisis of Social Responsibility** [Suya Yansıyanlar: Toplumsal Sorumluluğun Krizi]), ulaşım (**Freedom to go: after the motor age** [Gitme Özgürlüğü: motor çağının ardından]) ve refah devleti (**Social Policy: an anarchist response** [Toplumsal Politika: anarşist bir yanıt]) dahil olmak üzere diğer pek çok konuda anarşist bakışla incelemeler yapmıştır. **Anarchism: A Very Short Introduction** [Anarşizm: Çok Kısa Bir Giriş] anarşizmi ve [anarşizme ilişkin] Ward'ın kendi görüşlerini keşfetmek için iyi bir başlangıç noktasıdır; **Talking Anarchy** [Anarşi'yi Konuşmak] hem fikirleri hem de yaşamı hakkında mükemmel bir genel değerlendirmedir. Son olarak, her ikisi de anarşist basına yoğun bir şekilde katkıda bulunan ve anarşizm hakkında iki iyi bilinen kısa giriş kitabı yazar Albert Meltzer ve Nicolas Water'in ismini analım (**Anarchism: Arguments for and against** [Anarşizm: Lehine ve aleyhine argümanlar] ve **About Anarchism** [Anarşizm Hakkında]).

Devam edebiliriz; bahsedebileceğimiz daha bir^{pek}çok yazar var. Fakat bunların yanı sıra hiç kitap yazmayan, ancak sağduyuları ve aktivizmleri toplum içindeki isyan ruhunu cesaretlendiren ve eskisinin kabuğunda yeni bir dünyanın kurulmasına yardım eden binlerce "sıradan" anarşist militan da vardır. Kropotkin'in ifade ettiği üzere, "*anarşizm halkın arasında doğmuştur: ve sadece de halkın ait olduğu sürece yaşam hayat ve yaratıcı güçle dopdolu olmayı sürdürecektir*"a devam edecektir" (**Anarşizm**, Kropotkin's Revolutionary Pamphlets [Kropotkin'in Devrimci Yazıları], S. 146).

Anarşist düşünürler üzerine yoğunlaşmanın, hareket içerisinde aktivistler ve entelektüeller arasında bir ayırım benzeri bir şey olduğunu anlamında görülmediğini ümit ediyoruz. Tam tersine. Ancak çok az sayıda anarşist tamamen düşünür veya tamamen aktivisttir. Genellikle her ikisi birdendirler. Örneğin, Malatesta ve Goldman gibi Kropotkin de aktivizminden ötürü hapse atılmıştır. Rus Devrimin faal bir katılımcısı olarak ünlenen Makhno ise [devrim] öncesinde ve sonrasında anarşist basına birçok kuramsal makalesiyle katkıda bulunmuştur. Paris Komünü sırasındaki ve Fransa'da anarşist hareketin inşasındaki militan faaliyetlerin kendisini liberter basına katkı yapmaktan alıkoymayan Louise Michel için de aynı şeyler söylenebilir. Burada ilgilenenlerin fikirlerini doğrudan okuyabilmeleri amacıyla belli başlı anarşist düşünürlerden bahsediyoruz.

A.04.1 ANARŞİZME YAKIN OLAN BAŞKA DÜŞÜNÜRLER VAR MIDIR?

Evet. Anarşizme yakın olan sayısız düşünür vardır. Bunlar gerek liberal gerekse sosyalist geleneklerden gelirler. Bu şaşırtıcı gelebilse de, aslında değildir. Anarşizmin her iki ideolojiyle de bağlantıları vardır. Bireyci anarşistlerin liberal, toplumsal anarşistlerin ise sosyalist geleneğe daha yakın olduğu açıktır.

Aslında, Nicolas Walter'ın ifade ettiği gibi, "*Anarşizm, liberalizm veya sosyalizmden, veya hem liberalizm hem de sosyalizmden [ortaya çıkan] bir gelişme olarak görülebilir. Liberaller gibi anarşistler de özgürlük isterler; sosyalistler gibi anarşistler de eşitlik isterler*". Ancak, "*anarşizm basitçe liberalizm ile sosyalizmin bir karışımı değildir. ... onlardan temelde farklıyız*" (**Anarşizm Hakkında**, s. 29 ve s. 31). [Walter], bu açıdan Rucker'in **Anarko-Sendikalizm**'deki yorumlarını çağırıştırır. Bu, anarşizm ile öteki kuramlar arasındaki bağlantıları görmek için yararlı bir alet olabilir, ancak anarşizmin hem liberalizmin hem de sosyalizmin *anarşist* bir eleştirisini sunduğu ve anarşizmin kendine özgü olduğunu diğer felsefelerle karıştırmamız gerektiği vurgulanmalıdır.

Kısım A.04.2 anarşizme yakın olan liberal düşünürleri tartışırken, **Kısım A.04.3** ise anarşizme yakın olan sosyalistleri tartışmaktadır. Hatta liberter fikirleri kendi politikalarına aşılardan

Marksistler de vardır ve bunlar **Kısım A.04.4**'de tartışılmaktadır. Keza, kolayca sınıflandırılmayacak başka düşünürler de burada tartışılacaktır.

Ekonomist David Ellerman işyeri demokrasini destekleyen etkileyici sayıda eser vermiştir. Kendi fikirlerini erken dönem Britanya Ricardocu sosyalistleri ve Proudhon'la açık bir şekilde bağlantılayarak, **The Democratic Worker-Owned Firms** [Demokratik İşçi-Sahipliğindeki Firmalar] ve **Property and Contract in Economics** [Ekonomide Mülkiyet ve Sözleşme] gibi çalışmalarında öz-yönetimin hem haklar temelinde hem de emek-mülkiyeti temelinde kapitalizme karşı savunusunu sunmuştur. Şöyle diyor: "*bugünün ekonomik demokratları, işyerinde demoktaik öz-yönetim lehine bütün bir insanların kiralanma kurumunu ortadan kaldırmaya çalışan yeni ilgacılar* [abolitionist, özellikle köleliğin kaldırılması için mücadele edenlere gönderme yapan bir terim]", çünkü onların "*eleştirisi yeni bir şey değildir; bu Aydınlanma'nın alınamaz haklar doktrininde geliştirilmişti. Bu, ilgacılar tarafından gönüllü kendiliğinden-kölelik sözleşmesine karşı ve demokratlar tarafından ise demokratik olmayan hükümetin gönüllü sözleşmeyle savunulmasına karşı kullanılmıştı*" (**Demokratik İşçi-Sahipliğindeki Firmalar**, s. 210). Anarşistler gibi ücretli köleliğe karşı alternatif olarak üretici kooperatifleriyle ilgilenen herkes [Ellerman'ın] çalışmasını oldukça ilginç bulacaktır.

İşbirliğinin faydalarından bahseden yalnızca Ellerman değildi. Alfie Kohn'un işbirliğinin yararları hakkındaki önemli çalışması Kropotkin'in karşılıklı yardımlaşma çalışmalarına dayanır, dolayısıyla toplumsal anarşistleri ilgilendirir. **No Contest: the case against competition** [Yarışmaya Hayır: Rekabete karşı duruş] ve **Punished by Rewards** [Ödüllerle Cezalandırılmış]'da, Kohn (çok sayıda ampirik kanıtın yardımıyla) rekabetin zaafalarını ve ona tabi olanlar üzerindeki olumsuz etkilerini tartışır. Çalışmalarında hem ekonomik hem de toplumsal konuları ele alır, rekabetin övüldüğü gibi bir şey olmadığını gösterir.

Feminist kuram içerisinde, liberter etkisi en açık olan düşünür Carole Pateman'dır. Pateman, Ellerman'dan bağımsız olarak, öz-yönetimli birliklerin bir bütün olarak işyeri ve toplum içerisindeki önemine ilişkin güçlü bir argüman ortaya koymuştur. Rousseau'nun liberter bir analizine dayanan [Pateman'ın] sözleşme kuramı analizi çığır açıcudur. Pateman'ın çalışmasına bir terim atfetmek gerekirse bu özgürlük olabilir ve bunun anlamı serbest olmak demektir. Ona göre, özgürlük ancak öz-belirlenim [kendi kaderini belirleme] ve dolayısıyla da alta sıralanmanın [*subordination*, daha az değerli olmak, bir başkasının boyunduruğu altında olmak] olarak görülebilir. Sonuç olarak, ilk önemli çalışması olan **Participation and Democratic Theory** [Katılım ve Demokratik Kuram]'dan itibaren katılımcı demokrasi biçimini savunmuştur. Katılımcı demokrasi konusunda öncü bir çalışma olan bu kitabında, liberal demokratik kuramın sınırlamalarını ortaya koymuş, Rousseau, Mill ve Cole'un çalışmalarını incelemiş ve katılımın ilgili bireylere sağladığı yararları ilişkin ampirik kanıtlar sunmuştur.

Problem of Political Obligation [Politik Yükümlülük Sorunu]'nda, Pateman özgürlük hakkındaki "liberal" argümanları tartışır ve onları eksik bulur. Bir liberale göre, kişi bir başkası tarafından yönetilmeye rıza göstermelidir, ancak bu onların rıza göstermeyebileceği ve aslında asla rıza göstermemiş olabileceği "sorun"unu ortaya getirebilir. Dolayısıyla, liberal devlet gerekçeden yoksun olacaktır. Analizini, özgürlüğün neden yönetilmeye rıza göstermekle eşitlenmesi gerektiği sorusu üzerine derinleştirir ve insanların kolektif bir şekilde kendi kararlarını verdikleri katılımcı demokratik kuram önerisini yapar (devlet yerine diğer yurttaşlara [*fellow citizen*] karşı bir kendiliğinden-üstlenilen [*self-assumed*] yükümlülük). Kropotkin'i tartışırken, kendi kuramının açıkça ilgili olduğu toplumsal anarşist geleneğin farkında olduğunu gösterir.

Pateman, klasik liberal ve demokratik kuramın cinsiyetçiliğini ayrıntılarıyla incelediği **The Sexual Contract** [Cinsel Sözleşme]'yi bu analizine dayandırır. "Sözleşmecî" kuram olarak adlandırdığı kuramın zayıflıklarını inceler ve bunun kendi kendini idare eden bireylerin özgür birliklerine değil, küçük bir azınlığın çoğunluğu yönettiği, otorite, hiyerarşi ve erke dayanan toplumsal ilişkilere nasıl yol açtığını gösterir. Özgürlüğün yönetilmeye rıza göstermekten daha fazlası demek olduğunu gösteren devlet, evlilik ve ücretli emek analizi oldukça liberterdir. Bu kapitalist liberalin paradoksudur, çünkü kişinin sözleşme yapmaya rıza göstermek için özgür olduğu varsayılır, ancak [sözleşmeyi] bir kere yaptığında başkasının kararlarına boyun eğdiği gerçeğiyle yüz yüze kalır (daha ayrıntılı bir tartışma için bakınız **Kısım A.04.2**).

[Coleman'ın] fikirleri Batı kültürünün bireysel özgürlük hakkındaki bazı merkezi inançlarına meydan okur, belli başlı Aydınlanma politika felsefecilerine karşı eleştirileri güçlü ve ikna edicidir. Sadece muhafazakar ve liberal geleneğin değil, aynı zamanda Sol içindeki yer etmiş olan ataerki ve hiyerarşinin de eleştirisi dolaylı olarak yer alır. Bu çalışmalarının yanı sıra makalelerinden yapılan bir derleme **The Disorder of Women** [Kadınların Bozukluğu] adıyla mevcuttur.

Sözde "küreselleşme karşıtı" hareket içerisinde liberter fikirlerin farkında olduğunu gösteren Naomi Klein vardır, kendi çalışması buna yönelik liberter bir itkiye sahiptir ("sözde" diyoruz, çünkü [küreselleşme karşıtı hareketin] üyeleri, bir azınlık tarafından yukarıdan dayatılan değil, aşağıdan yükselen bir küreselleşmeyi amaçlayan enternasyonalistlerdir). Kapitalizmin parlak markalarının arkasındaki karanlık gerçeği sergilediği ve daha önemlisi ona karşı direnişin altını çizdiği, tüketici kapitalizminin haritasını çıkardığı **No Logo** [Logo'ya Hayır]'ın yazarı olarak ilk defa dikkati çekti. Mesafeli duran bir akademisyen olmayan [Klein] hareketin aktif bir katılımcısıdır. Küreselleşmenin sonuçları ve ona karşı yapılan protestolar dalgası üzerine gözlemlerini, küreselleşme hakkındaki makalelerini topladığı **Fences and Windows** [Çitler ve Pencereler]'de anlatır.

Klein'in modern kapitalizm gerçekliğini, kendi ifadesiyle "*zenginle yoksul, söylemle gerçeklik, söylenenle yapılan arasındaki; küreselleşmenin vaad ettikleriyle gerçek etkileri arasındaki*" uçurumu ele aldığı makaleleri oldukça iyi yazılmıştır ve hoştur. Piyasa (yani sermaye) "daha özgür"leştirilirken, insanların artan devlet iktidarı ile baskı altına alınmadan acı çektiği bir dünyada yaşadığımızı anlatır. Arjantin'in seçilmemiş Devlet Başkanı'nın nasıl ülkenin halk meclislerini "*antidemokratik*" olarak damgaladığından bahseder. Hürriyet söyleminin nasıl özel [kesim] iktidarını savunmanın ve artırmanın bir aracı olarak kullanıldığını gösterir (bize hatırlattığı gibi, "*{küreselleşme} tartışmasında her zaman eksik olan şey iktidar meselesidir. Küreselleşme kuramı hakkında yaptığımız tartışmaların çoğu aslında iktidar hakkındadır: kim sahiptir, kim kullanmaktadır ve artık önemli değilmiş gibi davranarak onu [iktidarı] gizlemektedir*" (**Çitler ve Pencereler**, ss. 83-4 ve s. 83).

Ve dünyadaki insanlar nasıl direnmektedir. Söylediği gibi, "*{hareket içerisindeki} birçoğu kendileri adına ve kendileri hakkında konuşulmasından usanmıştır. Daha doğrudan bir politik katılım talep ediyorlar*". Kendisinin de içinde yer aldığı, aşağıdan küreselleşmeyi talep eden hareket için şunları söyler: "*şeffaflık, hesap sorulabilirlik ve öz-belirlenim ilkeleri üzerine kurulan; sermayeye hürriyet tanımak yerine insanları özgürleştiren*" [bir hareket]. Bu, "*erk ile refahın giderek daha az elde merkezileştiren ... şirketler-güdümlü küreselleşme*"ye karşı çıkarken, "*--sendikalar, mahalleler, çiftlikler, köyler, anarşist kolektifler veya aborijin kendinden-yönetim, her ne aracılığıyla olursa olsun-- iktidarın merkezsizleştirilmesi ve topluluk-temelli karar-alma potansiyel*" hakkında bir alternatif sunar. Bunların tümü de sağlam anarşist ilkelerdir, aynen anarşistler gibi [Klein] da insanların kendi işlerini kendilerinin yönetmesini ister ve dünyada bunu

yapmaya yönelik girişimlerin tarihçesini tutar (bunların çoğu, Klein'ın belirttiği gibi, anarşisttir veya (bilerek veya bilmeyerek) anarşist fikirlerden etkilenmiştir) (Op.Cit., s. 77, s. 79 ve s. 16).

Anarşist olmamakla birlikte, gerçek değişimin daha iyi bir dünya için savaşıyor çalışan sınıftan insanların kendi-eylemliliğiyle, aşağıdan geleceğinin farkındadır. İktidarın merkezileşmesi kitabındaki temel fikirdir. Söylediği gibi, betimlediği toplumsal hareketin "*hedef*"i "*iktidarı kendileri adına ele geçirmek değil, ilkesel olarak iktidarın merkezileşmesine meydan okumak*" ve böylece de "*doğrudan katılımı beslenen ve kuvvetlenen ... yeni ve canlı bir doğrudan demokrasi kültürü*" yaratmaktadır. Ne hareketi yeni liderlere makam vermeye çağırır ne de (Sol gibi) bizim adımıza kararlar almaları için birkaç lider seçmemizin "demokrasi"ye eşit olduğuna inanır ("*hedef uzak kurallar ve yöneticilerle değil, zeminde daha yakından bir demokrasiyle daha iyi olur*"). Böylece Klein meselenin özünü iner. Gerçek toplumsal değişim otokökünün [*grassroot*, tabanın] muktedir kılınmasına, "*öz-belirlenim, ekonomik sürdürülebilirlik ve katılımcı demokrasi arzusunda*" dayanmalıdır. Klein liberter fikirleri geniş bir dinleyici kitlesine sunar (Op.Cit., s. xxvi, ss. xxvi-xxvii, s. 245 ve s. 233).

Diğer dikkate değer liberter düşünürler arasında Henry D. Thoreau, Albert Camus, Aldous Huxley, Lewis Mumford ve Oscar Wilde sayılabilir. Yani, anarşist sonuçlara yaklaşan ve liberterleri ilgilendiren konuları tartışan çok sayıda düşünür vardır. Kropotkin'in yüzyıl önce söylediği gibi, bu tür yazarlar "*anarşizmin, modern düşüncede insanın hem devletin hem de kapitalizmin zincirlerinden özgür kılınması yönünde ilerleyen çalışmayla ne kadar yakından iç içe geçtiğini gösteren fikirlerle doludur*" (Anarşizm, s. 300). O zamandan bugüne olan tek değişiklik listeye daha fazla ismin yazılmasıdır.

Peter Marshall, anarşizmin tarihi hakkındaki kitabı **İmkansız İstemek**'te bizim bu ve takip eden kısımlarda bahsettiğimiz anarşist olmayan liberterlerin hepsinin olmasa da çoğunun fikirlerini tartışır. Clifford Harper'ın **Anarchy: A Graphic Guide** [Anarşi: Ayrıntılı Kılavuz] kitabı da bu konuda yararlıdır.

A.04.2 ANARŞİZME YAKIN OLAN LİBERAL DÜŞÜNÜRLER VAR MIDIR?

Son kısımda belirtildiği gibi hem liberal hem de sosyalist gelenek içerisinde anarşist kuram ve fikirlere yakınlaşan düşünürler vardır. Anarşizm her ikisin de belli bazı fikir ve ülkelerini paylaştığı için bu anlaşılabilir bir şeydir.

Ancak, **Kısım A.04.3** ve **Kısım A.04.4**'de açıklık kazanacağı gibi, anarşizm en fazla sosyalist gelenekle ortak bir zemine sahiptir, onun bir parçasıdır. Bunun sebebi klasik liberalizmin köklü bir şekilde seçkin bir gelenek olmasıdır. Locke'nin çalışmaları ve onun esin kaynağı olduğu gelenek hiyerarşi, devlet ve özel mülkiyeti haklı göstermeyi amaçlıyordu. Carole Pateman'ın belirttiği gibi, "*Baba-yöneticileri ve kapitalist ekonomisiyle Locke'nin doğal durumu*", onun toplumsal sözleşme ve bunun yarattığı liberal devlet vizyonundan daha fazla "*bir beğeniye kesinlikle sahip olmayacaktır anarşistler arasında*". Pateman'ın anlattığı üzere, "*sadece büyük miktarlarda maddi mülke sahip erkeklerin toplumun politik açıdan uygun üyeleri sayıldığı*" ve "*gelişmekte olan kapitalist piyasa ekonomisini rahatsız etmek amacıyla değil, tamamen onun mülkiyet ilişkilerini muhafaza etmek için*" var olan bir devlet. Çoğunluk, mülksüzler ise, "*yetişkinliğe eriştiklerinde doğduğu ülkede yaşamayı seçerek*" bir azınlık tarafından yönetilmek için "*sessiz bir rızd*" göstermiş olurlar (Politik Yükümlülük Sorunu, s. 141, s. 71, s. 78 ve s. 73).

Dolayısıyla, anarşizm, Locke'den kaynaklanan, onun hiyerarşi gerekçelendirmelerine dayanan, kapitalist-yanlısı liberal gelenekle taban tabana karşıttır. David Ellerman'ın belirttiği gibi, "*rızaya --yönetme haklarını bir egemene veren gönüllü bir toplumsal sözleşmeye-- dayanan demokratik olmayan hükümetlerinin müdafiliğini yapan bütün bir liberal gelenek vardır*". Ekonomide, bu onların ücretli emeğe ve --"iş sözleşmesi" böyle sözleşmelerin "*modern, işyeriyle sınırlı versiyonu olduğu*" için-- onun yarattığı kapitalist otokrasiye verdiği desteğe yansır (**Demokratik İşçi-Sahipliğindeki Firmalar**, s. 210). Bu kapitalist-yanlısı liberalizm esasen efendinizi seçme hürriyetine veya (şanslı azınlıktansanız) kendinizin efendisi olmanıza denk düşer. Özgürlüğün herkes için her zaman öz-belirlenim anlamına geldiği fikri ona yabancıdır. Aksine, [liberalizmin bu türü] "öz-sahiplik", yani kendinize ve kendi haklarınıza "sahip olduğunuz" fikrine dayanır. Sonuç olarak, haklarınızı ve hürriyetinizi piyasada satabilirsiniz ([kendinizden] uzaklaştırabilirsiniz). **Kısım B.04**'de tartıştığımız üzere, bu uygulamada insanların çoğunun uyanık oldukları zamanın büyük kısmında (işte veya evde) otokratik yönetime tabi oldukları anlamına gelir.

Klasik liberalizmin modern dengi Milton Friedman, Robert Nozick, von Hayek ve benzerleriyle ilişkilendirilen sağ-kanat "liberter" gelenektir. Devleti basitçe özel mülkiyetin savunucusuna ve toplumsal kurumların tarattığı hiyerarşilerin uygulayıcısına indirgemek istedikleri için, imgelem ufkumuzu ne kadar genişletirsel genişletelim anarşizme yakın görülemezler. Örneğin Birleşik Devletler'de "liberalizm" denilen şey daha çok demokratik liberal bir gelenektir ve anarşizm gibi kulak tırmalayıcı kapitalist eğilimli minimum devlet savunucularıyla pek az ortaklığı vardır. Zaman zaman devletin bireysel hürriyete karşı saldırılarını memnuniyetle ifşa etseler de, mülkiyet sahibinin toprak veya sermayelerini kullananlara dayattıkları kısıtlamaların aynılarını dayatmak için mülkiyet sahibinin "özgürlüğü"nü korumaktan daha memnundurlar.

Feodalizmin sahiplik ile yöneticiliği birleştirdiği, yani toprak üzerinde yaşayan insanların yönetimi o toprağın sahibinin hakkı olduğu biliniyorken, sağ-kanat "liberter" geleneğin basitçe bunun modern (gönüllü) biçimi olduğunu söylemek hiç de abartı olmaz. Kendi toprak ve serfleri üzerindeki güçlerini korumak amacıyla Kral'ın güçleriyle mücadele eden feodal derebeyinden daha fazla liberter değildir. Chomsky'nin belirttiği gibi, "*bilhassa ABD ve İngiltere'de moda olan 'liberter' doktrinler ... şu veya bu biçimde gayrimeşru otoritenin, sıklıkla da gerçek tiranlığın taraftarlığına dönüşüyor gözüküyor*" (**Marxism, Anarchism and Alternative Futures** [Marksizm, Anarşizm ve Alternatif Gelecekler], s. 777). Üstelik, Benjamin Tucker'ın öncellerine atfen belirttiği gibi, çoğunluğun faydasına olan veya onların gücünü sınırlayan devlet düzenlemelerine memnuniyetle saldırırken, azınlığın faydasına olan yasalar (ve düzenlemeler ve "haklar") hakkında sessiz kalırlar.

Ancak, anarşizmin büyük amaçlarıyla daha fazla ortaklığı olan, esasen kapitalizm öncesine dayanan bir başka liberal gelenek daha vardır. Chomsky'nin ifade ettiği gibi:

"{Anarşizmin} bu fikirleri Aydınlanma'dan kaynaklandı; kökleri Rousseau'nun Discourse on Inequality'sinde [Eşitsizlik Üzerine Söylev], Humboldt'un The Limits of State Action'ında [Devletin Eyleminin Sınırları], Kant'ın Fransız Devrimi savunusunda özgürlüğün özgürlük için [gerekli] olgunluğa ulaşıldığında bahsedilecek bir armağan değil, [bu] olgunluğa ulaşılmasının bir önkoşulu olduğundaki ısrarcılığındadır ... Sınai kapitalizmin, [bu] yeni ve beklenmedik adaletsizlik sisteminin gelişmesiyle birlikte, Aydınlanmanın radikal hümanist mesajını ve yolundan saptırılarak ortaya çıkan toplumsal düzeni sürdürmeyi amaçlayan bir ideolojiye dönüştürülen klasik liberal ülküleri koruyan ve yaygınlaştıran liberter sosyalizm oldu. Aslında, klasik liberalizmin devletin toplumsal yaşama müdahale etmesine karşı çıkmasına yol açan varsayımlar aynı zamanda kapitalist toplumsal ilişkilerin kabul edilemez olduğunu [da gösteriyordu]. Bu, örneğin, {John Stuart} Mill'in öncülü ve belki de esin

*kaynağı olan {Wilhelm von} Humboldt'un **Devletin Eyleminin Sınırları**'nda açıkça görülebilir ... 1792'de tamamlanan bu klasik liberal düşünce, her ne kadar zamanından önce olsa da, özünde büyük ölçüde anti-kapitalist idi. Fikirleri, tanınmayacak ölçüde değiştirilerek sınıai kapitalizmin bir ideolojisi haline dönüştürülmüş olmalı" ("Anarşizm Üzerine Notlar", **Devletin Mantiği Hakkında**, s. 156).*

Chomsky bunu "*Dil ve Özgürlük*" başlıklı makalesinde daha ayrıntılı bir şekilde tartışır (hem **Devletin Mantiği Hakkında**'da hem de **Chomsky Okumaları**'nda yer almaktadır). Humboldt ve Mill'in yanı sıra, bu gibi "kapitalizm öncesi" liberaller arasında zanaatçı ve küçük çiftçilere (yani kapitalizm öncesi bir ekonomiye) dayanan, kabaca eşit düzeyde toplumsal eşitliğin ve tabii ki minimal bir hükümetin olduğu bir toplum tasavvur eden Thomas Paine gibi radikaller de vardır. Onun fikirleri dünyadaki işçi sınıfı radikallerine esin kaynağı olmuş ve --E.P. Thompsom'un bize hatırlattığı gibi-- Paine'in **Rights of Man** [İnsanın Hakları] adlı kitabı "*İngiliz {İskoç} işçi-sınıfı hareketinin kuruluş metni*"dir. Hükümet hakkındaki fikirleri "*anarşizm kuramına yakın*"ken, reform önerileri ise "*yirminci yüzyılın toplumsal yaşamının kaynağı olmuştur*" (**The Making of the English Working Class** [İngiliz İşçi Sınıfının Oluşumu], s. 99, s. 101 ve s. 102). Hürriyet ve toplumsal adalate olan ilgisinin bileşimi onu anarşizme yakın bir konuma getirir.

Sonra Adam Smith vardır. Sağ (bilhassa da "liberter" sağ unsurlar) onun klasik bir liberal olduğunu iddia ederken, fikirleri bundan çok daha karmaşıktır. Örneğin, Noam Chomsky'nin işaret ettiği gibi, Smith serbest piyasayı savunmuştu çünkü "*bu tam bir eşitliğe, sadece fırsat eşitliğine değil koşulların eşitliğine de yol açacaktı*" (**Class Warfare** [Sınıf Savaşı], s. 124). Smith'in dediği gibi, "*şeylerin doğal akışına bırakıldığı, tam bir hürriyetin olduğu bir toplumda*", bu "*avantajların çok geçmeden diğer istihdamların düzeyine gelecektir*" ve böylece "*emek ile hisselerin farklı istihdamları ... ya tamamen eşit olmalıdır veya sürekli bir şekilde eşitliğe doğru meyletmelidir*". Ne de [Smith] devlet müdahalesine veya devletin işçi sınıfına yardımına karşı çıkmıştır. Örneğin, işbölümünün olumsuz etkilerini gidermek için kamusal eğitimi savunmuştur. Üstelik, devlet müdahalesine karşıydı, çünkü ne zaman ki "*yasama kurulu patronlarla onların işçileri arasındaki farkları düzenlemeye çalışırsa, danışmanlıklarını patronlar yapar. Bu nedenle, işçilerin lehine olduğu zaman düzenleme her zaman adil ve adaletlidir; ancak patronların lehine olduğunda durum bunun tam tersidir*". "*Yasad*"nın nasıl işçilerin birleşmelerini "*oldukça sert*" bir şekilde "*cezalandırır*"ken, patronların birleşmelerini gözardı edeceğini belirtir ("*tarafsızca ele alınmış olsa, patronlara da aynı şekilde davranır*") (**The Wealth of Nations** [Ulusların Zenginliği], s. 88 ve s. 129). Dolayısıyla, devlet bir azınlık tarafından azınlık için yönetildiği için, bu da devlet müdahalesinden çoğunluğun değil azınlığın faydalanmasına yol açacağı için, genel olarak devlet müdahalesine karşı çıkılmalıdır. Şirketler kapitalizminin gelişimini görece kadar yaşamış olsaydı, bırakınız-yapsınlar [*laissez-faire*] hakkındaki fikirlerinin değişmeksizin kalacağı şüphelidir. Onun klasik liberal geleneğe ait olduğunu iddia edenler Smith'in bu eleştirel yönünü rahatça gözardı etmektedir.

Smith, diyor Chomsky, "*kökleri aydınlanmada olan bir kapitalizm öncesi ve anti-kapitalist*" idi. Evet, şöyle devam eder: "*Klasik liberaller, {Thomas} Jefferson ve Smith, çevrelerinde şahit oldukları erk yoğunlaşmalarına karşı çıkıyorlardı ... Ancak daha sonraları gelişecek olan diğer erk yoğunlaşması biçimlerini görmediler. Gördüklerinde de onlardan hoşlanmadılar. Jefferson bunun iyi bir örneğiydi. Gelişmekte olduğunu gördüğü erk yoğunlaşmalarına şiddetle karşı çıktı, zamanında yeni yeni ortaya çıkmakta olan bankacılık kurumlarının ve büyük sınıai şirketlerin Devrim'in kazanımlarını yok edeceği uyarısında bulunuyordu*" (**Op. Cit.**, s. 125).

Murray Bookchin'in belirttiği gibi, Jefferson "*Birleşik Devletler'in erken dönem tarihinde en iyi olarak bağımsız mal sahibi-çiftçinin politik talepleri ve çıkarlarıyla özdeşleşir*" (**The Third**

Revolution [Üçüncü Devrim], cilt 1, as. 188-9). Diğer bir deyişle, kapitalizm öncesi ekonomik biçimlerle. Jefferson'un "*aristokratlar*" ile "*demokratlar*"ı karşılaştırırken görürüz. Bu birinciler "*insanlardan korkan ve onlara güvenemeyen ve onların elindeki tüm güçleri üst sınıfların ellerine vermeyi arzulayan*" kişilerdir. Demokratlar "*insanlarla özdeşleşirler, onlara güvenirler*", her zaman "*en bilge*" [kişiler] olmasalar dahi, "*onları kamusal çıkarın samimi ve güvenli emanetçisi olarak görür ve başarılarına basarlar*" (Chomsky'nin alıntısı, **Powers and Prospects** [Güçler ve Başarı Şansları], s. 88). Chomsky'nin belirttiği gibi, "*aristokratlar*", "*Jefferson'un demokrasi ile kapitalizm arasındaki belirgin çelişkiyi fark ederek dehşetle karşıladığı yükselmekte olan kapitalist devletin taraftarı*" idiler (**Op.Cit.**, s. 88). Claudio J. Katz'ın "*Thomas Jefferson'un Liberal Anti-kapitalizm*" başlıklı makalesi yararlı bir şekilde bu konuları ele alır (**American Journal of Political Science**, cilt 47, sayı 1 (Ocak 2003), ss. 1-17).

Hatta Jefferson "*bir parça devrim öyleyse iyi bir şeydir ... Hükümetin sağlam sıhhati için gerekli bir ilaçtır ... Hürriyet ağacı zaman zaman yutrseverlerin ve tiranların kanlarıyla canlandırılmalıdır*" (Howard Zinn'in alıntısı, **A People's History of the United States** [Birleşik Devletler Halkı Tarihi], s. 94). Ancak, Jefferson'un liberter özellikleri hem Birleşik Devletler Başkanı hem de bir köle sahibi olmasıyla tahrip olmuştur, yine de Amerikan devletinin diğer "kurucu babaları"yla karşılaştırıldığında onun liberalizmi demokratik bir biçimdir. Chomsky'nin bize hatırlattığı gibi, "*tüm Kurucu Babalar demokrasiden nefret ediyordu -- Thomas Jefferson kısmi bir istisnaydı, ama yalnızca kısmi*". Amerikan devleti, klasik liberal bir devlet olarak, (James Madison'dan alıntılarsak) "*zengin bir azınlığı çoğunluktan korumak için*" tasarlanmıştı. Veya, John Jay'in ilkesini tekrar edersek, "*ülkenin sahibi olan insanlar onu yönetmeliydi*" (**Understanding Power** [Gücü Anlamak], s. 315). Amerika bir oligarşi değil de (biçimsel olarak) bir demokrasiyse, bu klasik liberalizmden dolayı değil ona rağmen böyledir.

Sonra, klasik liberalizmdeki temel çelişkiyi fark eden John Stuart Mill vardır. Bireysel hürriyetin taraftarı olduğunu öne süren bir ideoloji nasıl olur da uygulamada sistematik bir şekilde bu hürriyeti geçersiz kılan kurumları destekleyebilir? Mill, bu nedenle evliliğin, --"*eşitliğe sempati besleyen, ... gücün bir tarafa veya itaat etmenin öteki tarafa ait olmadığı, aşık olarak birarada yaşayan*-- eşitler arasındaki gönüllü bir birlik olması gerektiğini belirterek ataerkil evliliğe saldırır. Herhangi bir birlikte "*mutlak bir efend*"nin olması gerektiği fikrini reddederek, "*işalemindeki ortaklık*"ta "*... her ortaklıkta, bir ortağın firmanın tümünü kontrol etmesi gerektiğinin ve diğerinin ise onun yönetimine itaat etmeye yükümlü olduğunun yasalaştırılması gerekli görülmez ve böyle olduğu düşünülmez*" ("*Kadının Boyun Eğmesi*", Susan L. Brown'un alıntısı, **The Politics of Individualism** [Bireycilik Siyaseti], ss. 45-6).

Evet, kendi örneği kapitalizme verilen liberal desteğin kusurlu olduğunu göstermiştir, çünkü gücün bir tarafın itaatine ise öbür tarafının payına düştüğü bir ilişki içerisinde çalışan işverene tabi **dir**. Bu nedenle, şunu ileri sürmüş olması şaşırtıcı olmaz: "*insanlığın gelişmesini sürdürecektir, ... en sonunda egemen olması beklenmesi gereken birlik biçimi, şef konumundaki kapitalist ile yönetimde hiçbir söz hakkı olmayan işçiler arasında varolan [birlik biçimi] değildir; aksine, eşitlik temelinde, kolektif olarak sermayeye sahip olan, ... kendileri tarafından seçilen ve görevden uzaklaştırılabilir olan yöneticiler altında çalışan işçilerin kendi başlarına [oluşturdukları] birlik [biçimi]dir*" (**The Principles of Political Economy** [Politik Ekonominin Prensipleri], s. 147). Çalışma saatleri boyunca otokratik yönetim Mill'in "*birey, kendisi, kendi bedeni ve akli üzerinde egemendir*" özdeyişle uyumlu olmaz. Mill'in merkezileşmiş hükümete ve ücretli köleliğe karşı çıkması, fikirlerini çoğu liberalden daha fazla anarşizme yakınlaştırır; [örneğin] şu yorumu yapar: "*geleceğin toplumsal ilkesi, olası azami bireysel hareket hürriyeti ile yerkürenin hammaddelerinde ortak sahipliği ve birleşik emeğin tüm faydalarına eşit katılımı nasıl birleştirileceği*" idi (Peter Marshall'ın alıntısı, **İmkansız İstemek**, s. 164). Bireysellik savunusu (**On Liberty**'de [Hürriyet

Üzerine]) kusurlu da olsa klasik bir çalışmadır ve sosyalist eğilimlere ilişkin çalışması (" *Sosyalizm Üzerine Bölümler*" de) (demokratik) liberal bir bakış açısından [sosyalizmin artı ve eksilerinin bir değerlendirmesi olarak okunmaya değerdir.

Proudhon gibi Mill de modern-günümüz piyasa sosyalizminin habercisiydi ve merkezsizleşmeyle toplumsal katılımın kararlı bir destekçisiydi. Bu, Chomsky'e göre, şaşırtıcı değildir, çünkü kapitalizm öncesi klasik liberal düşünce, " *insanın hürriyet, çeşitlilik ve özgür birlik için olan gereksini hakkındaki daha köklü varsayımların bir sonucu olarak toplumsal yaşamda devlet müdahalesine karşı çıkar. Aynı varsayımlara dayanarak, kapitalist üretim ilişkileri, ücretli emek, rekabetçilik, 'mülkiyetçi bireycilik' [possessive individualism, tahakkümcü bireysellik] ideoloji, bunların hepsi temelde insan karşıtı olarak görülmelidir. Liberter sosyalizm tam olarak Aydınlanma'nın liberal ülkülerinin mirasçısı olarak değerlendirilmelidir*" (" *Anarşizm Üzerine Notlar*", **Op.Cit.**, s. 157).

Dolayısıyla anarşizm kapitalizm öncesi ve demokratik liberal biçimlerle ortaklığa sahiptir. Bu liberallerin ümitleri kapitalizmin gelişmesiyle birlikte tuzla buz olmuştur. Rudolf Rocker'ın analizinden alıntı yaparsak:

"Liberalizm ve Demokrasi en uygun şekilde politik kavramlardır; ve bu ikisinin ilk taraftarlarının büyük bir kısmı eski anlamıyla sahiplik hakkını destekledikleri için, onlar, ekonomik gelişme uygulamada --Liberalizmin kilerle daha az olmak üzere-- Liberalizm ile Demokrasi ilkeleriyle uyumlandırılmayacağından ötürü her ikisini de terk etmek zorundadırlar. 'Kanun karşısında tüm yurttaşlar eşittir' özdeyişiyle Demokrasi ve 'kişinin kendi şahsı üzerindeki hakkı' özdeyişiyle de Liberalizm, kapitalist ekonomik biçimin gerçeklikleri karşısında kazaya uğramıştır. Her ülkedeki milyonlarca insanoğlu emek-güçlerini küçük bir sahipler azınlığına satmak zorunda olduğu müddetçe ve alıcı bulamadığında en berbat sefilliğin pençesi düşecek oldukça, sözde 'kanun önünde eşitlik' bir takiyeden başka bir şey olmaz, çünkü kanunlar toplumsal refahı sahipliğini elinde bulunduranlar tarafından yapılır. Ancak, aynı şekilde 'kişinin kendi şahsı üzerindeki hakkı'ndan da bahsedilemez, çünkü kişi eğer açlıktan kıvrılmak istemiyorsa bir başkasının ekonomik emri altına girmeye boyun eğdiğinde bu hak sona erer" (**Anarko-Sendikalizm**, s. 10).

A.04.3 ANARŞİZME YAKIN OLAN SOSYALİST DÜŞÜNÜRLER VAR MIDİR?

Anarşizm kapitalizmin gelişimine karşılık olarak gelişti ve anarşizm yol arkadaşlarının çoğunu anarşist olmayan sosyalist gelecek içerisinde bulur.

Robert Owen'in ardından gelen (Ricardocu Sosyalistler diye bilinen) ilk Britanyalı sosyalistler anarşist olanlara benzerdiler. Örneğin, Thomas Hodgskin Proudhon'un karşılıklılığına benzer fikirler sergilerken, William Thompson anarko-komünizmle benzerlikler taşıyan devlet karşıtı, " *karşılıklı işbirliği toplulukları*"na dayanan komünal bir sosyalizm biçimi geliştirmişti (Thompson, kapitalist olmayan bir piyasanın dahi barındıracağı sorunlar karşısında komünist olmadan önce bir karşılıklıydı). Anarşizm ile ilişkilendirilen birçok fikri ortaya koyan, toprağa-dayalı bir komünal sosyalizm biçimi geliştiren Thomas Spence'nin (bakınız Brian Morris'in **Ecology and Anarchism** [Ekoloji ve Anarşizm] adlı kitabındaki " *Thomas Spence'nin Tarımsal Sosyalizm*") yanı sıra John Francis Bray de ilgi çekicidir. Üstelik, ilk Britanya sendika hareketi, Bakunin ile Birinci Enternasyonal'in liberter kanadından 40 yıl önce " *sendikalizm kuramını adım adım geliştirmişti*" (E.P. Thomspson, **İngiliz İşçi Sınıfının Oluşumu**, s. 912). Noel Thompson'un **The Real Rights of**

Man [İnsanın Gerçek Hakları] ve E.P. Thompson'un bu dönemin işçi sınıfı yaşamına (ve politikasına) ilişkin klasik toplumsal tarihçesi **İngiliz İşçi Sınıfının Oluşumu** tüm bu düşünürlerin ve hareketlerin iyi birer özetini sunarlar.

Liberter fikirler 1840'larda İngiltere'de yok olmadılar. Endüstride işçi kontrolüyle birlikte merkezsizleşmiş komünal sistemi savunan 1910'ların ve 1920'lerin yarı-sendikalist Lonca Sosyalistleri de vardı. G.D.H. Cole'ün, S.G. Hobson ve A.R. Orage gibi yazarları da içeren, **Guild Socialism Revisited**'i [Lonca Sosyalizmi Yeniden İnceleniyor] bu okul hakkındaki en ünlü çalışmadır (Geoffrey Ostergaard'ın **The Tradition of Workers' Control** [İşçi Denetimi Geleneği] Lonca Sosyalizminin fikirleri hakkında iyi bir özet sunar). Lonca Sosyalizmi'nin bir diğer destekçisi Bertrand Russell anarşist fikirlerini cazibesine kapılmış, klasik kitabı **Roads to Freedom**'da [Özgürlüğe Giden Yollar] anarşizm, sendikalizm ve Marksizm hakkında oldukça bilgilendirici ve düşündürücü bir tartışmaya yer vermiştir.

Russell, anarşizmin yakın gelecekteki olasılığı hakkında kötümser olmakla beraber, onun "toplumun yaklaşması gereken nihai fikir" olduğunu düşünüyordu. Bir Lonca Sosyalisti olarak, "bir işte çalışan insanların aynı zamanda onun yönetimini de ele geçireceği zamana dek gerçek bir özgürlük ve demokrasinin olamayacağını peşinen kabul ediyordu. Onun iyi toplum vizyonu anarşistlerin de destekleyeceği türdendi: "yaratıcı ruhun canlı olduğu, yaşamın tamamen zevk ve ümitle dolu bir macera olduğu, sahip olduklarımızı elimizde tutmak veya başkalarının sahip çıktıklarını ele geçirme arzusundan ziyade inşa etme itkisine dayanan bir dünya. Bu, sevginin serbestçe hareket edeceği; aşkın tahakküm güdüsünden arındığı; acımasızlık ile kıskançlığın, mutlulukla ve yaşamı oluşturan, onu zihinsel zevklerle dolduran tüm güdülerin sınırlanmaksızın gelişimiyle defedildiği bir dünya olmalıdır" (Noam Chomsky'nin alıntısı, **Problems of Knowledge and Freedom** [Bilginin Sorunları ve Özgürlük], ss. 59-60, s. 61 ve s. x). Birçok konuda bilgili ve ilginç yazılar yazan Russell'in düşüncesi ve toplumsal eylemciliği (**Bilginin Sorunları ve Özgürlük** [başlıklı eseri] Russell'in değindiği bazı başlıkların geniş bir tartışması olan) Noam Chomsky'i dahil olmak üzere pek çok diğer düşünürü etkilemiştir.

Bir diğer önemli Britanyalı liberter sosyalist düşünür ve eylemci de William Morris'tir. Kropotkin'in arkadaşı olan Morris **Sosyalist Birlik** içerisinde faaldi ve onun anti-parlementer kanadının başını çekiyordu. Anarşist olmadığını vurgulamakla birlikte, Morris'in fikirleriyle çoğu anarko-komünistin fikirleri arasında pek az gerçek farklılık vardır (Morris komünist olduğunu söylemişti ve ona göre komünizm demokratik ve özgürleştirici olduğu için ona "anarşist" eklemesini yapmaya gerek yoktu). "Sanatlar ve Zanaatlar" [*Arts and Crafts*] hareketinin önde gelen üyelerinden olan Morris çalışmanın insancillaştırılmasını savunuyordu, bu ona göre --en ünlü makalelerinden birinin başlığını kullanırsak-- bir **Useful Work vrs Useless Toil** [Faydalı İş ve Faydasız Çabalama] vakasıydı. Ütopya romanı **News From Nowhere** [Hiçbir Yerden Haberler] endüstriyellemenin yerini komünal zanaat-temelli bir ekonomini aldığı liberter sosyalist bir topluma ilişkin ikna edici bir vizyon sunar. Bu, çoğu toplumsal anarşisti uzun bir süre cezbeden bir ütopya olmuştur. Ünlü ütopyası bağlamında Morris'in fikirlerinin bir tartışması için bakınız **William Morris and News from Nowhere: A Vision of Our Time** [William Morris e Hiçbir Yerden Haberler: Zamanımıza Ait Bir Vizyon] (Stephan Coleman ve Paddy O'Sullivan (ed.)).

Diğer bir dikkate değer düşünür Yunan Cornelius Castoriadis'tir. Troçki'nin Stalinist Rusya'yı dejenere işçi devleti olarak ele aldığı oldukça kusurlu çalışmasını değerlendirmesi, köken olarak Troçkist olan Castoriadis'in önce Leninizm'i ve ardından da Marksizm'i reddetmesine yol açmıştır. Bu, anahtar niteliğindeki meselenin üretim araçlarına kimin sahip olduğu değil hiyerarşi olduğunu görmesini sağlayarak, liberter sonuçlara ulaşmasına neden oldu. Dolayısıyla, sınıf savaşımı iktidardakilerle ona tabi olanlar arasındadır. Bu, onun, değer analizinin üretimin

kalbindeki sınıf savaşımından ayrı durmasından (yani [onu] gözardı etmesinden!) dolayı Marksist ekonomiyi reddetmesine neden oldu (Otonomcu Marksizm Marx'ın bu yorumunu reddeder, ancak onlar bunu yapan yegane Marksistlerdir). Castoriadis, toplumsal anarşistler gibi, geleceğin toplumunu radikal otonomiye, genelleşmiş öz-yönetime ve aşağıdan yukarıya örgütlenen işçi denetimine dayanan bir toplum olarak görür. Üç ciltlik derleme çalışması (**Political and Social Writings** [Politik ve Toplumsal Yazılar]) liberter sosyalist politika ve Marksizmin radikal bir eleştirisine ilgi duyan herkes için temel bir okumadır.

Castoriadis'in birçok eserinin çevirimi olmanın yanı sıra önemli bir liberter sosyalist düşünür ve eylemci olan Maurice Brinton'dan özellikle bahsedilmelidir. Castoriadis gibi eskiden Troçkist olan Brinton devrimci liberter sosyalizm için bir alan açmış, Emegın bürokratik reformizminin yanı sıra Stalinizmin polis-devleti "sosyalizmi" ile onu üreten Leninizmin otoriterliğine karşı çıkmıştır. Anarşist ve liberter sosyalistler kuşağının düşüncelerini şekillendiren sayısız önemli broşür hazırlamıştır. Fransa'daki yakın-devrimin oldukça parlak bir canlı tanıklığını yapan **Paris: May 1968** [Paris: Mayıs 1968], Lenin'in işçilerin öz-yönetimine olan düşmanlığını gözler önüne seren **The Bolsheviks and Workers' Control** [Bolşevikler ve İşçi Kontrolü] ve Wilhelm Reich'in erken dönem çalışmasının yeniden ifade edilmesi ve geliştirilmesi olan **The Irrational in Politics** [Politikada İrrasyonel] bunlardan bazılarıdır. Bunlarla birlikte diğer birçok makalesi David Goodway'in editörlüğünü yaptığı **For Workers' Power: The Selected Writings of Maurice Brinton** [İşçilerin İktidarı: Maurice Brinton'un Seçme Yazıları] adlı kitapta toplanmıştır.

Amerikalı radikal tarihçi Howard Zinn zaman zaman kendisini anarşist olarak adlandırır ve anarşist gelenek hakkında oldukça bilgilidir (Herbert Read'in kitabının ABD baskısı için "*Anarşizm*" başlıklı mükemmel bir giriş makalesi yazmıştır). Klasik çalışması **Birleşik Devletler Halkı Tarihi**'nin yanı sıra, sivil itaatsizlik ve şiddet içermeyen doğrudan eylem hakkındaki yazıları temeldir. Bu liberter sosyalist bilim insanının makalelerin mükemmel bir derlemesi **The Zinn Reader** [Zinn Okumaları] başlığıyla yayınlanmıştır. Anarşizme yakın bir diğer liberter sosyalist Edward Carpenter'dir (örneğin, bakınız, Sheila Rowbotham'ın **Edward Carpenter: Prophet of the New Life** [Edward Carpenter: Yeni Yaşamın Peygamberi] ve Simone Weil'in **Oppression and Liberty** [Baskı ve Hürriyet]).

Anarşistler gibi sosyalizm görüşlerini işçilerin öz-yönetimine dayandıran piyasa sosyalistleri de bahsedilmeye değerdir. Merkezi planlamayı reddederek Proudhon gibileri tarafından savunulan endüstriyel demokrasi ve piyasa sosyalizmi fikirlerine yönelmişlerdir (her ne kadar Marksist kökenden gelmelerinden ötürü merkezi-planlamaya hasımlıklarının vurguladığı bağlantıdan bahsetmeseler de). Allan Engler (**Apostles of Greed** [Açgözlülüğün Havarileri]) ve David Schweickart (**Against Capitalism** [Kapitalizme Karşı] ve **After Capitalism** [Kapitalizmden Sonra]) kapitalizme ilişkin yararlı eleştiriler getirmiş ve kooperatif bir şekilde örgütlenen işyerlerinde köklenen bir sosyalizm vizyonu sunmuştur. Politik fikirlerinde hükümet ile devlet unsurunu muhafaza etmekle birlikte, bu sosyalistler ekonomik öz-yönetimi ekonomik vizyonlarının tam kalbine yerleştirmiş, sonuç olarak anarşizme çoğu sosyalistten daha yakındırlar.

A.04.4 ANARŞİZME YAKIN OLAN MARKSİST DÜŞÜNÜRLER VAR MIDIR?

Son kısımda değindiğimiz liberter sosyalistlerden hiçbirisi Marksist değildi. Marksizmin çoğu biçimi otoriter olduğu için bu şaşkırtıcı değildir. Ancak, bu Marksizmin tüm okulları için geçerli değildir. Marksizmin, anarşist öz-yönetimli toplum vizyonunu paylaşan pek çok alt kolu vardır. Konsey Komünizmi, Durumculuk ve Otonomculuk bunlar arasındadır. Anarşizme çok yakın olan bu

az sayıdaki Marksist eğilimin, anarşizmin kolları gibi, kendilerini kişilerin adlarıyla tanımlamaları önemlidir. Her birini sırasıyla tartışacağız.

Konsey Komünizmi, Rus sovyetlerinin örneğinden esin alan ve anakım Marksist sosyal-demokratların merkezîyetçiliğinden, oportünizminden ve ihanetinden bıkan Marksistlerin, Bakunin'den bu yanadır anarşistlerin savunduğu anti-parlamentarist, doğrudan eylemci ve merkezsizleşmeci sonuçlara benzer sonuçlar çıkardıkları 1919 Alman Devrimi'nde doğdu. Marx'ın Birinci Enternasyonal'deki liberter muhalifleri gibi onlar da işçi konseyleri federasyonunun sosyalist toplum temelini oluşturacağını savundular ve sonuçta da onların oluşumu desteklemek amacıyla militan işyeri örgütlenmeleri inşa etmenin gerekliliğini gördüler. Lenin, sert ve küçümser bir tonla yazdığı **Left-wing Communism: An Infantile Disorder** [Sol-kanat Komünizm: Bir Çocukluk Hastalığı] adlı kitabında --ki konseyci komünist Herman Gortor'un **An Open Letter to Comrada Lenin**'de [Yoldaş Lenin'e Açık Mektup] yerle bir etmiştir-- bu harekete ve taraftarlarına saldırdı. 1921'de, Konseyci Komünistler kendilerini zaten ulusal Komünist Partiler ile Komünist Enternasyonel'den ihraç etmiş olan Bolşevizmden koptular.

Anarşistler gibi onlar da Rusya'nın bir devlet-kapitalist parti diktatörlüğü olduğunu ve sosyalizmle hiçbir ilgisi olmadığını savundular. Ve, yine anarşistler gibi, konsey komünistleri de yeni bir toplum inşa etme sürecinin aynen devrimin kendisi gibi halkın eseri olacağını, aksi takdirde başlangıçtan yenilgiye mahkum olduğunu ileri sürdüler. Anarşistlerle birlikte, Bolşeviklerin (sendikalarda olduğu gibi) sovyetleri ele geçirmesini devrimin çökertilmesi, baskı ile sömürünün yeniden tesis edilmesi olarak değerlendirdiler.

Konsey komünizmi hakkında daha fazla bilgi edinmek için Paul Mattick'in eserleri temel okumalardır. Daha çok **Marx and Keynes** [Marx ve Keynes], **Economic Crisis and Crisis Theory** [Ekonomik Kriz ve Kriz Kuramı] ve **Economics, Politics and the Age of Inflation** [Ekonomi, Politika ve Enflasyon Çağı] gibi Marksist ekonomik uram hakkındaki yazılarıyla tanınsa da, Mattick 1919/20 Alman Devrimi'nden beridir bir konsey komünisti idi. **Anti-Bolshevik Communism** [Bolşevik Karşısı Komünizm] ve **Marxism: The Last Refuge of the Bourgeoisie?** [Marksizm: Burjuvazi'nin Son Sığına mı?] adlı kitapları politik fikirleri hakkında mükemmel giriş niteliğinde çalışmalardır. Bir başka temel okuma ise Anton Pannekeok'un çalışmasıdır. Klasik eseri **Workers' Councils** [İşçi Konseyleri] ana ilkelerinden başlayarak konsey komünizmini açıklarken, **Lenin as Philosopher** [Felsefeci olarak Lenin] Lenin'in Marksist olduğu iddialarını ayrıntılarıyla ele alır (Pannekeok'un fikirlerinin gelişimi hakkındaki iyi bir çalışma için bakınız Serge Bricianer, **Pannekeok and the Workers' Councils** [Pannekeok ve İşçi Konseyleri]). Birleşik Krallık'ta, militan bir oy hakkı taraftarı olan Sylvia Pankhurst Rus Devrimi'nin etkisiyle konseyci komünist olmuş, Guy Aldred gibi anarşistlerle birlikte Leninizmin İngiltere komünist hareketine ithal edilmesine karşı muhalefet etmiştir (Birleşik Krallık'taki liberter komünizmin ayrıntıları için bakınız Mark Shipway, **Anti-Parliamentary Communism: The Movement of Workers Councils in Britain, 1917-45** [Anti-Parlamentar Komünizm: Britanya'da İşçi Konseyleri Hareketi, 1917-45]). Otto Ruhle ve Karl Kosch bu geleneğin diğer önemli düşünürleridir.

Konsey komünizmi fikirleri üzerinden şekillenen Durumcular kendi fikirleri önemli şekillerde geliştirdiler. 1950'lerin sonu ile 1960'larda faaliyet gösteren [Durumcular] savaş sonrası kapitalizmine ilişkin etkileyici bir eleştiri üretmek üzere konsey komünizmi fikirlerini gerçeküstücülük ve diğer radikal sanat biçimleriyle birleştirdiler. Fikirlerinin üzerlerinde etkisi olduğu Castoriadis'in aksine, Durumcular kendilerini Marksist olarak görmeye devam ettiler, yabancılaşmanın kapitalist üretimde yerleşmiş olmaktan günlük yaşama kaymasından ötürü Marx'ın kapitalist ekonomi eleştirisini kapitalist toplumun eleştirisine doğru geliştirdiler. İçinde insanların kendi yaşamlarına yabancılaştırıldıkları ve dinleyici, seyirci rolü oynadıkları toplumsal sistemi

betimlemek amacıyla "**Gösteri**" ifadesini ortaya attılar. Böylece, **bir varlığa ve şimdije** dönüşmüş olan kapitalizm, gösteriyle birlikte bir **görüntüye kavuştu**. Uzak bir devrimi bekleyemeyeceğimizi, aksine insanları sarsarak toplum içerisindeki verili rollerinden sıyrılmalarını sağlamak üzere sıradan ve normal olanı aksatacak olaylar ("**durumlar**") yaratarak kendimizi hemen şimdi ve olduğumuz yerde özgürleştirmemiz gerektiğini ileri sürdüler. Sıradan üyelerin [*rank and file*], hareketin saflarında yer alanların] oluşturduğu egemen meclisler ile öz-yönetimli konseylere dayanan bir toplumsal devrim nihai "durum"dur ve tüm Durumcuların amacıdır.

Anarşizme karşı eleştirel olmalarına rağmen, iki kuram arasındaki farklar görece önemsizdir ve Durumcuların anarşizme etkisi azımsanamaz. Birçok anarşist onların modern kapitalizm eleştirisini, onların devrimci amaçlarla modern sanat ve kültürün çökertilmesi fikrine ve günlük yaşamı devrimcileştirme çağrısına katılır. İroniktir ki, Durumculuk kendisini Marksizm ile anarşizmin geleneksel biçimlerini aşmaya yönelik bir girişim olarak görürken, esasen anarşizm içinde sınıflandırılır bir hale gelmiştir. Guy Debord'un **Society of the Spectacle** [Gösteri Toplumu] ve Raoul Veneigem'in **The Revolution of Everyday Life** [Günlük Yaşamın Devrimi] durumculuğun klasik çalışmalarıdır. (Ken Knabb tarafından edit edilen) **Situationist International Anthology**'nin [Durumcu Uluslararası Antoloji] yanı sıra Knabb'ın kendi **Public Secrets**'i [Kamusal Sırlar] Durumcularla ilgilenenler için temel okumalardır.

Son olarak Otonomcu Marksizm vardır. Konsey komünizmi, Castoriadis, durumculuk ve bazı diğer çalışmalara dayanarak, sınıf savaşımını kapitalizm analizinin tam kalbine yerleştirir. İlk olarak 1960'larda İtalya'da geliştirildi ve içinde bazıları anarşizme diğerlerinden daha yakın olan pek çok akımı barındırır. Otonomcu gelenekteki en ünlü düşünürün muhtemelen (**Marx Beyond Marx**'ta [Marx'ın Ötesinde Marx] "*paranın sadece tek bir yüzü vardır, patronunki*" harika deyişini söyleyen) Antonio Negri olmasıyla birlikte, aslında onun görüşleri daha çok geleneksel Marksizm içerisinde yer alır. Fikirleri anarşizme daha yakın olan bir Otonomcu için, Kropotkin'in fikirleri hakkındaki en iyi özetlerden birisini yazan, yazısında anarko-komünizm ile Otonomcu Marksizm arasındaki benzerliklere işaret eden ABD'li bir düşünür ve eylemciye yönelmemiz gerekir ("*Kropotkin, Kendini Değerli Kılma ve Marksizmin Krizi*", **Anarchist Studies**, cilt 2, sayı 3). **Reading Capital Politically** [Kapital'i Politik Açıdan Okumak] adlı kitabı Otonomculuğu ve tarihçesini anlamak için temel bir okumadır.

Cleaver'a göre, "*otonomcu Marksizm*", işçilerin otonom [özerk] gücünü vurgulayan --açıktır ki kapitalizmden otonomisini, ancak aynı zamanda onun resmi örgütlerinden (örn. sendikalar, politik partiler); ve dahası, işçi sınıfından insanlardan oluşan belli bazı grupların diğer gruplardan (örn. kadınların erkeklerden) otonom bir şekilde hareket etme gücünü-- çeşitli hareket, politika ve düşünürleri anlatmak için kullanılan markasız [*generic, genel*] bir isimdir. "*Otonom!*" ile anlatmak istenilen şey, işçi sınıfının kendi çıkarlarını tanımlayabilme ve bunlar için mücadele edebilme; kritik olarak, sömürüye karşı sadece tepki vermenin ötesine geçerek sınıf savaşımını şekillendirecek ve geleceği belirleyecek tarzda saldırıya geçebilme becerisidir. Böylece, kapitalizm hakkındaki, onun nasıl geliştiği ve dinamiklerinin (keza onun içerisinde yer alan sınıf mücadelesinin dinamiklerinin) neler olduğu hakkındaki düşüncelerinin merkezine işçi sınıfının gücünü koyarlar. Bu yalnızca işyeriyle, işçilerin fabrika ve bürolar içerisindeki iş dayatmasına karşı iş yavaşlatmalar, grevler ve sabotajlar yoluyla direnmesiyle sınırlı kalmaz, yaşamlarının çalışmaya indirgenmesine karşı **ücretle ilgili olmayan** direnişi de içerir. Otonomculara göre, komünizmin yaratılması daha sonra olacak bir şey değildir, işçi sınıfının öz-eylemliliğinin yeni biçimlerinin mevcut gelişmeleriyle tekrar tekrar yaratılan bir şeydir.

Toplumsal anarşizmle olan benzerlikler açıktır. Otonomcuların, Lenin'in konsey komünizmiyle ilgili rehberliğini takip ederek onları anarşist olarak damgalayacak ve gözardı edecek diğer

Marksistler karşısında fikirlerini haklı çıkarmak için Marx'ı incelemeye bu kadar zaman ayırmalarının ve ondan bu kadar alıntı yapmalarının sebebi belki de budur! Anarşistlere göre, tüm bu Marx alıntıları gülünçtür. Eninde sonunda, eğer Marx gerçekten de bir Otonomcu Marksist idiyse, o zaman Otonomcular Marx'ın "gerçekte" ne dediğini yeniden düzenlemek için neden bu kadar zaman harcıyorlar ki? Neden bunu doğrudan başında söylememiş ki? Benzer şekilde, kendi anlayışınızı haklı çıkarmak için Marx'tan (zaman zaman muğlak olan) alıntıları ve (zaman zaman öylesine geçen) yorumları bağlamından koparıp kullanmaya ne gerek var? Eğer bir şeyden ilk defa Marx bahsetmemişse bu onun doğru olmasını engeller mi? Otonomculuğun anlayışı ne olursa olsun, onun Marksizmi, politikasının uzunca süre önce ölmüş olan iki Almanın metinlerinde kök bulmasıyla, kendisini geriye doğru sürükleyecektir. 1920'lerde Troçki ile Stalin arasında " *Tek Ülkede Sosyalizm*" hakkında yapılan gerçeküstü tartışmanın Lenin'den yapılan alıntılarla sürdürülmesi gibi, bunun yegane kanıtlayabileceği şey belli bir fikrin doğru olup olmadığı değil, karşılıklı olarak üzerinde görüş birliğine varılan otorite şahsiyetin (Lenin veya Marx) bu [fikre] sahip olmuş olabileceğidir. Bu nedenle, anarşistler Otonomistlerin Marx ve Engels söz konusu olduğunda da biraz otonomi göstermelerini önerirler.

Anarşizme yakın olan diğer Marksist liberterler arasında Erich Fromm ve Wilhelm Reich bulunur. Her ikisi de kapitalizmin ve sebep olduğu kişilik bozukluklarının radikal bir eleştirisini üretmek amacıyla Marx ile Freud'u birleştirmeye çalışmıştır. Erich Fromm, **The Fear of Freedom** [Özgürlük Korkusu], **Man for Himself** [Kendisi için İnsan], **The Sane Society** [Aklı Başında Toplum] ve **To Have or To Be?** [Sahip Olmak mı, Olmak mı?] adlı kitaplarında kapitalizmin güçlü ve anlamlı bir analizini geliştirmiş, kapitalizmin bireyi nasıl şekillendirdiğini ve özgürlükle gerçek [otantik] yaşam önüne nasıl psikolojik engeller kurduğunu tartışır. Çalışmalarında, etik, otoriter kişilik (sebeplerinin neler olduğu ve nasıl değişeceği), yabancılaşma, özgürlük, bireysellik ve iyi bir toplumun neye benzeyeceği gibi birçok önemli konu tartışılır.

Fromm'un kapitalizme ve yaşam tarzına " *sahip olma*"ya ilişkin analizi son derece öğreticidir, özellikle de günümüzün tüketimciliği bağlamında. Fromm'a göre, yaşama, çalışma ve örgütlenme şeklimiz, nasıl gelişeceğimi, (ruhsal ve fiziksel) sağlığımızı, mutluluğumuzu zannettiğimizden çok daha fazla etkilemektedir. İnsanlık karşısında mülkiyete imrenen, öz-belirlenim ve kendini-gerçekleştirme yerine itaat ve tahakküm kuramlarına bağlı kalan toplumun aklı başındalığını sorgular. Modern kapitalizme karşı sert suçlamaları, bugün hakim olan tecrit olmuşluğun ve yabancılaşmanın ana kaynağının kapitalizm olduğunu gösterir. Yabancılaşma, Fromm'a göre, sistemin kalbinde yer alır (ister özel isterse devlet kapitalizmi olsun). Bizler kendimi gerçekleştirdiğimiz ölçüde mutlu oluruz ve bunun gerçekleşmesi için toplumumuzun insanı cansız olanın (mülkiyetin) üstünde değerlendirmesi gereklidir.

Fromm, Leninizm ile Stalinizmi Marx'ın fikirlerinin otoriter saptırmaları olarak reddederek, fikirlerini Marx'ın hümanist yorumlanmasına dayandırır (" *sosyalizmin tahribatı ... Lenin'le başlamıştı*"). Ayrıca, anarşistlerin Marx'ın devletlere ve merkeziyetçiliğe yönelik tercihlerini sorgulamakta haklı olduklarını belirterek, merkezsizleşmiş ve liberter bir sosyalizm biçiminin gerekliliğini vurgular. Kendi ifadesiyle, " *Marx ile Engels'in ve ... {onların} merkeziyetçi yönelimlerinin yanlışları, köklerinin, Fourier, Owen, Proudhon ve Kropotkin'den çok on sekiz ve on dokuzuncu yüzyılların orta-sınıf geleneklerinden kaynaklanmış olmaları olgusundan ötürüdür*". Marx'daki " *merkeziyetçilik ve ademi merkeziyetçilik ilkeleri*" arasındaki " *çelişki*"de olduğu gibi, Fromm'a göre, " *Marx ile Engels, Proudhon, Bakunin, Kropotkin ve Landauer gibileriyle karşılaştırıldığında çok daha 'burjuva'ydılar. Her ne kadar kulağa çelişkili gelse de, Sosyalizmin Leninist gelişimi, Owen, Proudhon ve başkaları tarafından oldukça zekice ifade edildiği gibi, yeni bir sosyalist kavramın aksine burjuva devlet ve politik iktidar kavramlarına doğru bir gerilemeyi yansıtıyordu*" (**Aklı Başında Toplum**, s. 265, s. 267 ve s. 259). Dolayısıyla, Fromm'un Marksizmi

temelde liberter ve hümanist türde bir Marksizm idi ve anlayışı toplumu daha iyiye götürmekle ilgilenen herkes için son derece önemlidir.

Fromm gibi Wilhelm Reich da hem Marksizme hem de psikoanalize dayanan bir toplumsal psikoloji geliştirmek amacıyla yola koyulmuştu. Reich'a göre, cinsel baskı insanların otoriterliğe karşı yumuşak başlı ve otoriter rejimlere tabi olmaktan mutlu olmasına yol açmıştı. Bilindiği üzere (**Mass Psychology of Fascism**'nde [Faşizmin Kitle Psikolojisi]) faşizmi bu yolla incelerken, anlayışı diğer toplumlara ve hareketlere de uygulanabilir (örneğin, Amerika'da dini sağın evlilik öncesinde sekse karşı çıkması, bunu hastalık, kirlilik ve suçluluk gibi şeylerle ilişkilendirerek gençleri etkilemek amacıyla korkutma taktikleri kullanması bir rastlantı değildir).

Argümanına göre, bizler, cinsel baskıdan ötürü, kendi ezilmemizi içselleştiren ve bizim hiyerarşik bir toplumda yaşabilmemizi sağlayan "*karakter zırhı*" dediği şeyi geliştiririz. Bu toplumsal koşullama ataerkil aile tarafından üretilir ve bunun net sonuçları hakim ideolojinin güçlü bir şekilde sağlamlştırılması ve itaatın içlerine yerleşmiş olduğu bireylerin üretimidir --öğretmenin, rahibin, işverenin ve politikacının otoritelerini kabul etmeye; hüküm süren toplumsal yapıyı onaylamaya hazır bireyler. Bu, bireylerin kendilerini sömüren ve ezen hareketleri ve kurumları nasıl destekleyebildiğini açıklar. Diğer bir deyişle, [bireyler] kendilerine karşı düşünür, hisseder ve hareket ederler; üstelik, ikincil konularını savunmayı amaçlayacak ölçüde kendi ezilmelerini içselleştirebilirler.

Dolayısıyla, Reich'a göre, cinsel bastırma otoriter düzene uyum gösteren, bunun sebep olduğu tüm sefalete ve aşağılamaya karşın ona boyun eğecek olan bir birey üretir. Net sonuç özgürlük korkusuyla birlikte muhafazakar, gerici bir zihniyettir. Cinsel bastırma, yalnızca bireyleri edilgen ve apolitik yapmasıyla değil, aynı zamanda onların karakter yapısında otoriter düzeni fiilen desteklemeyi üretmesiyle de politik iktidara yardımcı olur.

[Reich'ın] seks üzerine tek-boyutlu odaklanması yanlış bir konumlanma olsa da, hiyerarşinin hükmü altında hayatta kalabilmek için baskıyı nasıl içselleştirdiğimize ilişkin analizi, en çok ezilenlerin birçoklarının neden toplumsal konumlarından ve kendilerini yönetenlerden çok memnunmuş gibi gözüktükleri anlamak için önemlidir. Bu kolektif karakter yapısını ve bunun nasıl oluştuğunu anlayarak, insanlık toplumsal değişim önündeki bu tür engelleri nasıl aşacağı hakkında yeni araçlar elde edebilir. İnsanların karakter yapısının nasıl onların kendi gerçek çıkarlarının farkına varmasını engellediğini anlayarak bununla mücadele edilebilir ve toplumsal kendini-özgürleştirme gerçekleşebilir.

Maurice Brinton'un **Politika'da İrrasyonel** adlı eseri, Reich'ı liberter sosyalizmle ilişkilendiren fikirlerine mükemmel, kısa bir giriş niteliğindedir.

Son Yenileme: 12 Ağustos 2005

ÇEVİRİ: Anarşist Bakış

Kaynak: "[A.4 Who are the major anarchist thinkers?](#)"